Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 9 ИЮНЬ, 1983 ШУ. ◆ № 69 (6791). ◆ Мах 3 кеп.

«ВЕНЕРА-16» СИГАЛА ЯХИЙТАЙ

ТАСС хоам

Космически арена Маьлха гома чуйоагlача планеташтеи тохкам бара программата хьежжа 1983 шера 7 июне Советски Союзе планеташта юкъе лела «Венера-16» яха автоматически станци сигала яхийтай.

Ший конструкцеи кхоачашдеча декхаргех дилача «Венера-16» яха станци 1983 шера 2 июне сигала яхийтача «Венера-15» яхар санна я. Станцеш лелара траекторе параметраш хьалха яьча расчеташта гарга я.

«Венера-16» яха станци, «Венера-15» яха станци а санна, планета гонахьарча гома чуяргья 1983 шера октябре.

«Венера-15» а «Венера-16» а станцеша нийъ баро торо хулийтаргья Венера гонахьарча тайп-тайпарча районашка яхыча хlамаех тийша доаца комплексни тохкамаш де. Венера искусственни спутникай орбиташ тlара цхьаи юкъе шин автоматически станцеша дергдолча lилмая тохкамаша йиш хулийтаргья Маьлха система чуйоагlача, лаьттаи эттаре гаргагlа йолча планета тlехе наха цун гонахьарча атмосферахи йола информаци шеръе.

«Венера-15», «Венера-16» яха станцеш лелара кулгалду гьанара бувзам лоаттабеча космически Центрера.

Автоматически станцей борташ тlара системаши апаратурен гlаьхха болх беш я.

Нов. Г. К. ВЕДЕНКОНА «НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЗАСЛУЖЕННИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬ» ЯХА СИЙЛЕН ЦlИ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Химически мехкдаьттан машиностроене даькъе доккхий гlулакхаш карагlдуларах, республикна общественни вахаре хьинаре даькъа лацарах «Нохч-Гlалгlай АССР заслуженни машиностроитель» яха сийлен цlи лойла Веденко Григорий Константиновича — СССР химически мехкдаьттан машиностроене Министерства «Красный молот» яхача Грозненски машинашъеча завода директора.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

1983 шу, 7 июнь.
гор. Грозный

Ворхlазлагlа хержача Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета VII сесси

Селхан, 8 июне. КПСС обкома политически дешара Цlаrlа хилар ворхlазлагlа хержача Нохч - Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета VII сесси.

Мандатни комиссе председатела депутата **П. Г. Кащеева** яьча доклада га ла а дийтlа, Лакхехьарча Совето тlайнцар Сунженски района № 139 йолча Орджоникидзевски хоржамий округе гlолла хержача Ю. Ю. Миценко, Ачхой - Мартановски района № 59 йолча Бамутски хоржамий округе гlолла хержача М. М. Чочаева, г. Грозне № 30 йолча Центральни хоржамий округе гlолла хержача Д. К. Тарасова, Надтеречни района № 103 йолча Горагорски хоржамий округе гlолла хержача П. А. Камышникова, г. Грозне № 51 йолча Катаямовски округе гlолла хержача Е. В. Тумсоева полномочеш могаяра хьакъехьара сопам.

Депутаташа берригаш раьза а болаш чlоагlйир сессе ден укх тайпара повестка:

1. Юрта бахача наьха чуlеча шеной, коммунально-бытовой, социально - культурни хьалий лоаттамахи парте XXVI съезда а КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума а решенешка хьежжа уж дlахотоадара де дезарехи.

2. Нохч - Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чlоагlдарах.

Ден повестка хьалхарча дешах доклад йир Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела депутата **С. Н. Кожуховске**. Содоклад йир НГlАССР Лакхехьарча Совета жилищно-коммунальни боахамеи бытовой гlулакхаш дарен массазарча комиссе председатела депутата **Х.-Б. Ю. Цароевз**.

Прениешка къамаьлаш дир КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара депутата **А. И. Ворошкина**, «Чеченигушплодоовощхоз» яхача объединене генеральни директора депутата **М. М. Чочаевз**, халкъа депутатий Гудермески городской Совета исполкома председатела депутата **А. Г. Киндарова**, яхачаи машиностроене Аргунски завода фрезеровщица депутата **Х. Х. Хажиурадовас**, НГlАССР жилищно - коммунальни боахама министра депутата **А. К. Зязина**, халкъа депутатий Назрановски районни Совета исполкома председатела **А. П. Алмазова**, КПСС Ножай - Юртовски райкома хьалхарча секретара депутата **Л. М. Харсаноева**, халкъа депутатий Мекенски станични Совета исполкома председатела депутата **Е. М. Масловас**, «Чечингеельстрой» треста управляюще **Х. М. Ахмитукаевз**. НГlАССР уназщlено лоралра министра депутата **П. А. Камышникова**, Малгобекски районни агропромышленни объединене инженера депутата **Т. А. Богдановас**.

Лакхехьарча Совето берригаш раьза а болаш тlайнцар юрта бахача наьха чуlеча шеной, коммунально-бытовой, социально - культурни хьалий лоаттамеи парте XXVI съезда а КПСС ЦК майски (1983 ш.) Пленума а решенешка хьежжа уж дlахотоадара де дезарийн хьакъехьара сопам.

Сессешта юкъерча хана тlайнйна Нохч - Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чlоагlдара хьакъехьа доклад йир НГlАССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара депутата **Н. Я. Правенькс**.

Депутаташа берригаш раьза а болаш тlайнцар Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чlоагlдарах дола законаши сопамаши.

Лакхехьарча Совето тlайнцар цхьайолча массазарча комиссей составашка хувцамаш дарах болх сопам.

Цу тlехь ворхlазлагlа хержача Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета ворхlазлагlча сессе болх чаккхбалар.

ДlАХЬОШ Я ДОАКЪАР lАЛАШДАРА МЕСЯЧНИК

НИЗАШ ОАРЦАГlДАЬХАД

Карарча шера пхе бетта хьайбай продукташ дуккагlа яхара а кийчъяра а леланьча республикански социалистически яхьа итогех нотъькнарг а лаьрхlа республикански Сийлен улга тlа ньккай Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхоза № 2 йола шурий ферма.

Хlаьта толаме къахьег совхоза воах кхаь фермерча болхлоня я. Бlарча совхоз хьаййцача дика тlехкхоачашъяьй пхе бетта пачхьалкхенга шура йохкара план.

— Ах шера планагlа йохка йоагlа шура 18 июне ехка лакха лерхlаш, тlаттlа къахьегаш ба тха хьайбаш лелалераш — йоах совхоза директора Умаров Шахмарзас. — 1 июль хьатlаотташ 70 тоннага дlанхоачаергья цар планал совгlа пачхьалкхенна дlаеннар.

Из толам баккха совхоза къахьегамхой вlаштlехьдаьннад дlадахача шера кулгалхоша, партийнии профсоюзнии организацеша шоай боахама хьайбаш диза долаш lаьтгара дахара, лерттlа балхаш вlаштlехь а даьха, кхоачам хиллал царна мошен гlожен доакъар lалашдаь хилар.

Докхха а эlамига а 3600 бежан да совхоза фермашка хьатlадоагlйча lай lангара даккха дезаш. Из бехктокхаме гlулахь толаме чакхдаккхара, дlахо йодача хана хьайбай продукташ кхы тlе алсамъяхара, мехка Кхачан программа кхоачашъеча из мотта доккхагlа даакъа юкъедакьара шоай низаш тlадергдаьд укх ахкан деношка совхоза къахьегамхоша хьайбашта шортта доакъар кийчдара.

Нохч - Гlалгlай АССР Министрий Совето кхайкадаьча месячника заданех 400 тонн йол, 2000 тонн сенаж, 300 тонн баьца хьоар кийчде дезаш ба уж. Из бехктокхаме болх лерттlа вlаштlехь а баьккха дlаболабарах 7 июнь хьатlаотташ месячника чотагlа 1600 тонн сенажи 80 тонн баьца хьоари кийчдаьд совхоза болхлоша. Цул совгlа месячник кхайкадалехьа хьалхагlа рапсах кийчъяь 1050 тонн силос а кlоага чу чуеллай цар.

Шера планагlа lалашъе еза йол, сенаж, баьца хьоар кийчде вlаштlехьдоалийт 600 гектара тlа хьалкхееча люцерна. Из цкъа мара хьекхац. Цох 220 гектара тlара яр хиш дехкаш я. Кlезигагlа хьекхача а кхозза-диазза из хьакхи лерхlаш ба совхоза специалисташ.

— Месячника заданех кийчде деза доакъар кийчдаь баргба тха болхлой 28 июнь чакхдоалаш, — йоах цу гlулакха вlалла шеко йоацаш волча совхоза директора. — Кхай тlа боахкача механизатораша а цехерча болхлоша а шоай декхараш кхета а деш овсарле лакха йолаш къахьег.

Царна юкъе къаьстта белгалбаьннаб комбайнер Хадживанов Руслан, тракторни лафет лелаю Ахматов Ахьмад, Т-150 яхача трактораца кlоага чу сенаж lотоlаеш воалла Масаев lаддал, АВМ яхача баьца хьоар доаккхача агрегата машинист, КПСС член, Къахьегама сийлен III степена ордена кавалер Умаров Махьмад, цунца цхьана болх беш вола къона болхло, комсомолец Башаев Мовлди, галешка баьца хьоар чудохкаш йола Гайдаева Хьава, баьцаш хьатlакхухьа Ачхой-Мартанерча «Сельхозтехника» шофераш Х. Дугачнев, Б. Керимов, В. Бисултанов, Ч. Маев, кхыбараш.

С. АУШЕВ.

СУРТАШ ТlА: 1. Масаев lаддал шиий трактораца сенаж lотоlаеш волаш.

2. АВМ яха агрегат лелаеш вола машинист Умаров Махьмада къона болхло Башаев Мовлдин.

3. Баьца хьоарах галеш хьалдузаш я комсомолка Гайдаева Хьава.

В. ЮНЦЕВИЧА сурташ.

ХЬАЙБАШ МЕЦА ДУСАРГДАЦ

Дулха хьайбаш кхоабаш я тха совхоз. Цхо огделани а боахаме. Царех цаl — эггара йоккхагlа яр хьайбаш леладеш я. Хlаьта вож шиъ — доакъара, плата культураш кхееш.

Хьалха шlаьха а па динача тайпара хала lангара дахьар укх шера хьайбаш тха совхоза къахьегамхоша. Бахьан — соахка кхоачам боллаш доакъар lалашдаь ца хилар, из кийчдара технологи телхань хилар.

Тоъал лаьтта, техника, кхы мел эшар а дениа доакъар кийчдара лаьрхlа механизированни отряд вlашагlъеллай укх шера тха боахаме.

Укх шера планагlа 1500 тонн гаргга йол, 12 эзар тонн силос кийчъе, 300 тонн баьцеи витаминни хьоар даккха дезаш ба доакъар lалашдеча бригада юкъебоагlараш. Цу гlулакха дlаийнива я 500 гектар совгlа люцерна, 1000 гектар силоса хьажжlаш, кхыйола культураш.

Рапс а яр тха боахаме 190 гектара тlа. Из хьекха яьккхай хlаноле. Цигара чуначача хьувкъамо доккха новкъостал дир тхова эсала lангара дахьна хьайбаш меттадоаладе. Диъ эзар бежан дукха ха йоацаш лоамашка дlадигад оаха. Боахаме дисад хlанз а эсала дола 400 бежани хьакхеи. Диса бежанаш мошача доакъарца кхоабаш да. Кlезиг-дукха тоаделча уж а лоамашка дlадугаргда.

Май бетта денз гуйре тlакхаччалца хlара шера леладу оаха лоамашка тхоай хьайбаш. Цу гlулакхо дикка лоху, масала, цхьа цеппиер дулх даккхара дlадодар, кхом байт доакъара.

Хlанз люцерна хьокхаш ба совхоза механизатораш. Цунах сенаж йолл. Планагlа кийчде декхарийла дац тхо из доакъар. Цхьабакъда, цо аьлал дикагlа шура тlакхетайтандаь, хlаьта из кийчдара технологи дика караерзаьйдаь тlетхьарча лана хlара шера шии эзар тоннага дlакхоачаш кийчъю оаха сенаж. Укх шера а кязал йолла безам болаш да.

Дика йоакхо яьй совхоза администрапе а профкомо а наьха балхацара моральнии материальнии безам совбаккхара.

Люцерна хьокхаш боахкачарна юкъа яхье Сельмурзиев Хьусенаш Тамаев Ахьмадали хьалхавала могаш наттаьха мара саг вац тlехьарча хана. Хlара дийнахьа юкъера даьрхlача 140—150 процент кхоачашъе цар шоай балха нормаш. Ништа хьинаре къахьег хьекха люцерна хьаоцаш болча механизатораша Титаев Султанеи Шахтамиров Мохьмадеи. Цlена ду цар йоаш хьадер. Цудухьа цар беча бал ха геттара раьза ба совхоза кулгалхой.

Э. ВЕЗЕРБИЕВА,
«Шалинский» совхоза экономист.

ГlУЛАКХЕРЧА НАХА НОВКЪОСТАЛ А ДЕШ

Месячник долча бетта 500 тонн йоли 200 тонн баьца хьоаря кийчде дезаш я Пучаев Лечас кулгалдеш йола Грозненски района «Алагинский» совхоза механизированни отряд. Из задани тешаме кхоачашъяра вlашта пхе дийнахьа кхай тlа ара а баьнна мехотрядерча болхлоша доакъар lалашдеча новкъостал деш хинаб директор Витушев Халид Мапаевич хьалха а волаш беррига совхоза инженерно-технически болхлойи гlулакхера нахи.

Совхоза кулгалхоша, партийни профсоюзни организацеша хьайбашта доакъар lалашдара ниттa ма йоагlара йоакхо ярах хlаяле месячника чотагlа 300 тонн йоли 100 тонн баьца хьоаря кийчдаьд.

Овсаре болх бу баьцаш хьекхача механизатораш, йол хьатlакхухьача трактористаша, аьлах аргlаш деш боахкача болхлоша. Шиа сменагlа болх беш я АВМ яха баьца хьоар доаккха агрегат а. Хlара дийнахьа 10 тонн баьца хьоар доаккх из кийчдара технологи lехдина йоваш болча операторашa Алибаев Йбрахlимеи Озиев Сайд-Халидеи.

— Цхьан шеран ах шеран кхоачам хиллал тхоай хьайбашта доакъар lалашде декхар тlайнад тха совхоза къахьегамхошa, — йоах Х. М. Витушева. — Цу гlулакха мел эшараш долаш я тха совхоз: дика хьийкъай массехк бlаь гектар люцерна, вlашагlъябаь дlабийнача кенеи горохеи баьцаш, хьахулаш латт силосаи платни лаьрхlа дlайийна хьажкlаш. Цхьа сат вац дийнахьара шиий норма дикка тlехкхоачаш па еш.

Докхал а деш директора цlераш йоах « царна юкъе къаьстта хьинаре къахьегарий. Уж ба комбайнаца баьцаш хьекхаш вола Якубов Рамзан, аьлах пашнаш еш вола тракторист Султанов Мохьмад, транспортни отряда начальник Шербиев Ахьмад, хьаькхарa лелаеш йолча ферман бригадир Алиев Саlидахьмад, мехотряда начальник Пучаев Леча, кхыбараш.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

ЯХЬАХ ХЬАХИННАР

«Дружба» яхача картонажни фабрика коллективе дика вlаштlехьдаьха да социалистически яхь леларна хьалаш. Хlара бетта итогаш ю. Цу итогий керттера хьокхамаш да производственни план кхоачашъеля, къахьегама дисциплина чlоагlъяр, продукте дика хилар, цехашка санитарни лостам хилар.

Социалистически яхье хьалхе яьккхача цеха цlе вымпели 40 сом премии лу, хlаьта бригадо хьалхара моттиг йоакхе, цунна вымпели 20 сом яхча премии лу.

Чоагlа лоархlам болаш да къахьегамхой моральнии материальнии гlойленаш совъяхар. Цо торо лу тlехьабусаш барешта новкъосташка а хьожаш шоай къахьегам лакхбе.

Хlара шера производственни план тlайнна социалистически декхараш кхоачашдеш хьайоагlача цу коллективо толаме къахьийгад дlабахача пхе бетта а. Товарни продукци арахецара план 104 процент кхоачашъяьй, хlаьта планал совгlа арахийцай 28 эзар сома маьхьа продукци.

Фабрике арахецача товарех бахача наха эшаш дараш ахаш гаргга да. Уж да «Жигули» автомашинашта лаьрхlа йола чехолаш, чутессии дола коврикаш, полиэтиленови галеш, кхалнаьха тlормеш. Уж товараш арахецара 5 бетта план тlехкхоачашъяьй.

Наха эша товараш доацаш предприятешта, тикашта лаьрхlа арахецаш йола фабрика керттера продукци кога гlирси тийга хlамаши чуяхкара лаьрхlа тара, тортаи чуйохка кlопилгаш я. Уж арахецара план а цар даим тlехкхоачашъю.

Шоай хlара деннарча балха тlахьожам а лоттабеш къахьегачар наийоалайга вовш да. Хlаьта из тlахьожам лоаттабе гlо ду социалистически яхьа экрано. Фабрике хlара денна хьалхалаттарийн тlехьабусарийн хьожамаш хьалтох. Цо гlо ду тlехьабусараша эхь хетийта.

Карарча хана социалистически яхье хьалхе лелаеш ба шоай производственни планаш 125—130 процент кхоачашъеш бола переплетчик Е. Андрусенко, печатника Салазкина Нина, швея-мотористкаш Хашиева Лейла, Б. Курбанова, закройщик Б. Наурбиев, резчик А. Дудаев, переплетчик В. Степченко, клейщик А. Вагашев.

Фабрика партийнии профсоюзни организацеша цахалдаш тlахьожам лоаттабу коллективе социалистически яхь леларе, хlаьта яхье хьалхалаттарашта материальни гlойленаш нь lац, царна хьенаю салаlа баха путевкаш. Цу гlулакхаца кхы тlа а хьинар айду болхлой, къахьегама овсарле дакхъю.

Фабрика инвалидаш къахьегама юкъеозара специализированни предприяти я. Цlагlа болх беш бола инвалидаш карарча хана 45,6 процента дlанхоач.

Х. АУШЕВА.

ЛОРАБЕ МАШАР!

ЦАР ТИЙША БОЛХ ЧАКХБАРГБАЦ

Хlанз санна цlаккха а гlеттадац машарах дола дош. Цун оаий бахьан да: цlаккха а па хинача тайпара боккха ба тlема кхерам, цунна еш йола кийчо, къаьстта атомни герзаца еш яр. Масала, США хин кlал лелача цхьан кема чура ядерни герз дунен шоллагlа тlом лаьттача хана японски городашта Хиросимаеи Нагасакеи техача массе а бомбайл 600-за дукхагlа низ болаш да, хlаьта хlанз Америкага долча ядерни героях иттлагlа даакъа кхоссаш Европе тlом баьа 300 миллион совгlа саг вуаргвар, назал нах боабергбар Штаташта дукъал беча тlемо царанга я. («Век XX и мир» яха журнал, 1983 ш. март).

Кховзтъьалагlа шераш доллуш дунен тlарча пачхьалкхенашка 26 миллион бlухо юкъевола эскараш дар, хlаьта тlема эша герзи кхыдола кхоачамаш хьадеча къахьегаш 100 миллион саг вар. Цул тlехьагlа дукха а дукхагlа хинад из а вож я.

Нагахьа санна атомни тlом хуле, тlаккха специалисташа яхачох, цо толхадергда доахкиш, фордаш, овсапаш, лаьттан тlа хьалдовлаш а са доаллаш а мел дола хlама, климат. Дийна бисараш байнарех хьегача оттабеш толхадергда вахара хьал.

Дунен тlа хlанз лаьттача тlема кхерама эттара хьалха бехке я Америка Вlашагlхийттача Штатий президента Рейгана администраци. Цо геттара йоккхий расходаш йит тlема кийчлуш, эттара хьалха Советски Союза духьала а кийчлуш. Укх деношка дунен тlа йоккхагlйолча ворхl капиталистически пачхьалкхешна керте латтараш Вильямсберге вlашагlхийттача Рейгана даь къамьал Советски Союза духьала оттара цига гулбеннараш тlахьекаш дар.

Советски Союзагахьара кхерам ба, яхаш во мел дар дуац цо советски мехках, цун паччахьалкхен строях, цох аьнна водараш гуллу. Хlаьта деррига дуненна хоаш да Гаргарча Малхбоалене, Латински Америке, Африке, Азе хlана латта тlемаш Рейгана администраце хьаллоаттадеш долга. Уж зуламаш дара дlаухийта расходаш беркатерча гlулакхага яхийта шортта моттагаш я тахан. Дунен тlа хlанз миллионаш нах ба мер бааал дии хlама доацаш, хlаьта хlара шера моцала 50 миллион саг да.

Советски Союзагахьара тlом хьар кхерам бац цхьаннена а. Вай машара тlехьа да, массаза хила, а хинад. Ишта да вайта сийлахь-воккхача Ленина даь васкет. Цу васкетагlа вай новкъе дуг вай Коммунистически парте. Машар лорабар массане а хlара сага а бехктокхаме декхар да.

Ю. ЧАХКИЕВ,
пенсионер.

lАЬРЖА МОРХ ЦА ХИЛИЙТАРА

Чlоагlа раьза боацаш эгlаза кхайкаеш ба Малх бузен Европе ракетни базаш яхкара тlакхувча агрессивни Къулбаседа - Атлантически блока чудоагlача мехкашта Старогрозненски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараш. Хоаш ма хиллара, США президент Рейгани НАТО блока мехкий кулгалхойи лерхlаш ба хьалхарча аргlагlа из керда, низ бола герз Советски Союзан социализма эжарашка долча мехкаштен тlадерзаде.

Цар бlеха уйлаш чакх па ялийтара, дунен тlа машар хилийтара, Даьхе лораяра бола ния чlоагlбара оаха луш дола жоп да тха хьинаре къахьегам, яхаш дувц УВР лаьттам ченаш техкарашa.

Из нитта хилара тешал деш да цар доацаш дола къахьегама толамаш. Ер шу доладелча денз техад 13350 метр гаргга бурув. Из хул хьалхарча ах шера планагlа лаьрхlачул 200 метр совгlа бурув. Бурув тохара сухала задани 114,2 процент кхоачашъяьй цар. Ийсteьккхай лхи скважина, паччахьалкхен планагlа ийкха езаш кхоъ мара йовцачв. Задани 150 процент кхоачаш а еш, хьалъяьй ялх керда буровой установка. Укх шера бурувдеттараша кхоъяьй 123 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, хьагул а даь «Вторчермете» дlаденнад 540 тонн типа аьшк.

Къаьстта дика къахьегаш дlаболабаьб УВР болхлоша нийъ бутт а. Тlайнача социалистически декхарех 2090 метр бурув тоха дезача, дукхьал июна хьалхарча ялх дени буси цар техад 610 метр гаргга бурув. Ер бутт боволехьа кхы а 1570 метр бурув тохаргда. Хьалъяь йоаккхаргья кердача № 723 йолча эксплуатационни скважинана лаьрхlа йола буровой установка.

Хьалхалаттачарех я коммунисташ, буровой начальникаш Баскаков Иван, Воробьев Николай, Слесарев Виктор, Рожков Геннадий, Шевчук Владимир, кхыбараш керте латтача бурувдеттарий коллективаш. Цар рапорт декхад бурув тохара ах шера план кхоачашъярах.

А. ТИЩЕНКО,
пенсионер.

ЦхьайтталагӀча пятилеткан кхоалгӀа шера план ханал хьалха кхоачашъяра «ХӀара балха дийнахьа дисциплина тӀехдинеи хьадер дуккагӀеи хилийта!» яхача девизагӀа шерра социалистически яхь йоаржаяй ГӀ. Ахриева цӀерагӀча Назрановска «Электроинструмент» заводе болхлоша. Цу яхье хьалхалаттачарех цаӀ ва слесарь-инструментальщик, коммунистически къахьегама ударник Газдиев Ӏалаудина Мухьмад. Ше хьаеш йола продукци дика хилийта цаӀеш, массехка а смении нормаш 125—130 процент кхоачашъеш хьавоагӀа из.

СУРТА ТӀА: слесарь-инструментальщик М. Газдиев.

И. ПЛИЕВА сурт.

КЕРТТЕРДАР: ДИСЦИПЛИНЕИ БЕХКТОКХАМИ

ЛЕХАЧАРНА КОРАДОАГӀА

Укхал хьалхарча массехк шера тӀехьаюсачарна юкъе яр Нохч - ГӀалгӀай гӀишлон управлене Грозненски аьшкабетона конструкцей завода коллектив. Иштта болх белга гаьпа дала йиш йолаш дацар. Болх тоабара торонаш, керда наькъаш леха болабелар заводера мугӀарерча болхлошкара денз кулгалхошка кхаччалца бараш. ХӀара цеха, участка, смена, бригада коллективашта керто оттабир доаттӀаш дар хьадехаш, шоай балхах дика кхеташ бола къона специалисташ, коммунисташ. ТӀехьабусаш болча болхлошта тӀачӀоагӀбир дикагӀбола болхлой, къахьегама ветеранаш. ТӀехьаюсача, шоай декхарех ца лоархӀеча коллективашта шефство лелае йолаелар яхье хьалха латташ ераш.

Пачхьалкхен планаш а социалистически декхараш а толаме кхоачаш тӀехкхоачаш дара йола керттера ресурсаш яр балха ханах, производственни мощностех ма могга дикагӀа пайда ийбелга, къахьегамеи производственни дисциплина чӀоагӀъелга. Цу лостамагӀа дукха балхаш дир ерригача заводе. Цох доккха беркат а даьлар. Масала, 1982 шера хьалхарча квартале заводерча болхлоша 56 прогул ераx оехьа йоаль балха ха 183 сага-ди хилар. Шоазза ахаззен гаргга кӀезигӀеннай из соахка хьалхарча квартале йоаш хиначул. Болхлой балхара дӀабувлаш хувцалулга 1,9 процентага кхоачаш локденнад.

Хьаьцаргъя вай Знайченко Алексей Павлович керте латтача коммунистически къахьегама сийлен цӀи лелаеча цхьоалгӀча цеха коллектив. Хьалха дӀаяхача хана во яр цехера къахьегама дисциплина, тӀехьаюсаш яр дукхагӀйола бригадаш. ХӀанз из цех заводе эггара дикагӀа лоархӀаш я. Цеха кулгалхоша, общественни организацеша цхьана дика вӀаштӀехьбаьнкхаб къахьегами социалистически яхьа. МолагӀча болхлочо къахьегама е производственни дисциплина толхаяь моттиг ийсъелча яа гӀулакх хьалхарча аргӀагӀа дувц бригаде, тӀаккха цеха профсоюзни комитете, бехктокхаме оз беккевар. Яхье яьпача бригадаша даьхача толамий хин-ханнахьа итогаш а еш, уж дӀайовзийт массанена а. Цу балха тӀа нийсденна кхоачамбоацараш дӀададахара оарцагӀвоах берригаш а. ХӀанз укх сахьате цхьаккха бригада яц цехе тӀехьаюсаш.

Корта бохабу маларш мелараштa, къахьегама дисциплина телхаерашта моттиг яц коллективе. Масала, кадрови болхло Лисов Михаил Андреевич каст - каста корта бохабу маларш мела вальлар балха воллаше. Цкъа санна дукхаза а къамаьл хилар Лисовца а цун дезалца а. Ше каралаьца никъ нийса боацилга кхетадир Михаил Андреевича. ХӀанз ши шу совгӀа ха я цо цхьаккха тайпа корта бохабеш дола малар ца мола. Заводе эггара дикагӀа вола болхло лоархӀаш ва из. Ше цу новкъа ваьнахача цеха коллективана чӀоагӀа баркал ахаш ва Лисов Михаил.

Иштта чӀоагӀа молаш вар формовщих Клепинин Владимир Дмитриевич. Из нийсача новкъа воаккхилга шийна тӀайцар Бабаджанов Саркис Хасатуровича кулгалдеча формовщиний бригада коллективо. Ше лаьрхӀар кхоачашде цун ниъ а кхачар.

Къахьегама дисциплина чӀоагӀъяра тӀехьа уж санна дола балхаш дукха даьд заводерча ихы мел йолча цехашка а. Продукци арахецара технологи телхаелга, брак елга цӀендаь дӀадоаккхаш латт. Производственни мощностех, балха ханах бизза пайда ийбайт. Болхлой тӀехьабусаш балха хьаухилга е балхара ханал хьалха цӀаухилга а цӀенденна дӀадоалаш латт.

Шоай болх тоабара завода болхлоша, инженерио - технически болхлоша, гӀулаккхерча наха лакхе белгалъьха мероприятеш чакхъьхарах денгара денга тоалуш доагӀа предприяте коллектива производственни гӀулакхаш. Укх шера хьалхарча бӀь бетта республикерча промышленни предприятешта юкъе яьржа хиначa социалистически яхьа итогаш йича хьалхара моттиг а хьожаеш Грозненски аьшкабетона конструкцей завода коллективана елар КПСС обкома, Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦӀе байрах. Иштта республиканск Сийлен улга тӀа йиьар из.

Социалистически яхье хьалхара моттиг дӀа ца хецара ихы тӀа а шоай хьинар айдаь къахьийгар завода болхлоша дӀабахача май бетте а. Нормативно - цӀена продукци арахецара пхо бетта план 109,9 процент товарни продукци арахецара план 110,7 процент кхоачашъьй цар. Пхе бетта оаданал совгӀа маьлала яьнхай тхьо эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. Къахьегама овсорле лакхъяра пачхьалкхен план а дикка тӀехкхоачашъьй.

Заводерча цехех, бригадех цхьанкха е яц хӀанз укх сахьате тӀехьаюсаш. ХӀьта хӀанзлехьа август бетта чоагӀа къахьегар я заводерча ворхӀ бригада коллектив. Царех я Бутаев Игорь Леонидовичи Каржалев Анатолий Иосафовичи керте латтача арматурщиний бригадайи Бабаджанов Саркис Хасатуровича кулгалдеча формовщиний бригадан коллективаш. ХӀара сменагӀа нормаш 140 — 150 процент кхоачаш а еш, цхьаккха тайпа брак нийсъалийтац цар шоаш хьаеча продукцена юкъе.

В. КОСТОЕВ.

ОФИЦИАЛЬНИ ОТДЕЛ

НОХЧ - ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКА

ШЕРДЕ НАХА ЛОАТТАДУ ГӀУЛАКХАШ

Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета жилищно-коммунальни боахамеи яхай бытови гӀулакхаш дараи йолча массазарча комиссе заседание дийцар «Чечингфото» «Чечингтелерадиобыттехника» яхача производственни объединенеша КПСС XXVI съезда решенешка хьежна наха бытови гӀулакхаш лоаттаделга дӀахо тоадарах беча балхах дола дош.

Цига «Чечингфото» объединене директора Т. А. Султыговеи «Чечингтелерадиобыттехника» объединене керттерча инженера Р. Х. Майловеи яьча докладашка ладийгӀачул тӀехьагӀа, йийца а йийца, массазарча комиссе белгалдаьккхар, цу объединенеша наха бытови гӀулакхаш лоаттаделга дӀахо тоадара белгала гӀулакхаш чакхдоахилга. «Чечингфото» объединене соаххара плани декхараш тӀехкхоачашдаьд. Балха юкъедоаладаьд кхо гӀулакх делга: киносъемкаш, бе-бен Ӏаьрма-кӀайн бос бола тӀехйоккха увеличенеш, фотослайдаш елга.

КӀезиг - дукха тоадаьд объединенеша юрта бахача наха гӀулакхаш делга, Ӏалашдаьд цар ассортимент шеръелга.

Цунца цхьана шинна а объединене балха тӀа цӀенхаитта кхоачамбоацараш да. Цар шоашта кара йола цехашн мастерскеши лерттӀа Ӏалашъяц запасной оатхалашцеи оборудованецеи. Каст-каста хӀанз а нийслу заказаш кхоачашдаре отталь хаиаш гӀонача тайпара телхаеш, уж во кхоачашдеш йола моттигаш, тӀаккха из бахьан долаш дукха жалобаш хьаух. Телерадиоаппаратура тоаяра а фотоуслугаш яра а эша квалифицированни специалисташ тоъаш бац.

Специалисташ чуӀе фусамаша Ӏалашбара а царна кхыдола хьалаш хьадара а кӀезига йоалло еш ба объединеней кулгалхой. Из бахьан долаш балха тӀа дукха кадраш хувцалу, къаьстта яиркошта юкъе.

Иштта, кхоачамбоацараш да йолаш йола мощносташи резерваши караерзаеча, къахьегама овсарле лакхъеча, продукцега дӀадодар чухьнахьа доаккхача. Ледара вӀаштӀехьъьянкхай социалистически яхь. «Чечингтелерадиобыттехника» объединене 1982 шера кхоачашъьяьяц плани социалистически декхараш. Урус - Мартане, Ачхой-Мартане, Шаьла, город Аргуне бахача наха кӀезига дӀанкхоач цар гӀулакхаш. Кирова, Иванова, Мичурина, Калинина, Войкова посёлкашка яц фотоательеш. Цу хӀамо цига бахача наха новкъарле ю.

Лакхехьарча Совета массазарча комиссе тӀадиллар цу объединеней кулгалхошта лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш хьем ца беш дӀадоахнега, 1983 шера планаш шеко йоацаш кхоачашъелга, коллективаща бу идейно-кхетама болх тоабелга Ӏалашдар.

МЕДИЦИНСКИ ГӀУЛАКХ ДЕЛГА ТОАДЕ

Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета унахцӀено лоаряра а социальни Ӏалашон а йолча комиссе выездной заседани хилар Шали яхача юрта. Цо дийцар КПСС XXVI съездо дӀадехарашка хьежжа Шалински района халкъа депутатий Советаша бахача наха медицински гӀулакх делга тоадара беча балхах дола дош.

Из дош дувцача даакъа лаьцар НГӀАССР Лакхехьарча Совета депутата КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара Н. Н. Айдиевa.

Районни халкъа депутатий Совета исполнительни комитета председатела заместитела Я. В. Махматхаджиевай доклад а депутата А. М. Эштиева содоклад а йийца а йийци, комиссе белгалдаьккхар, районни партийни организаце кулгал а деш, халкъа депутатий Советаша, унахцӀено лоаряра учрежденеша бахача наха медицински гӀулакх дара культура лакхъяра, из дикагӀа дара белгала болх баьлга. Къахьегамхой унахцӀено лоаряра дешаш дувц исполкомий сессешка, заседанешка, халкъа депутатий Советий массазарча комиссешка.

Духхьал 1983 шера дийцад «Шалински района педиатрически служба лоаттамах а из тоаяра де дезарех а». «Шалински района совхозий болхлошта медицински гӀулакх дар дӀахо тоадарах» а кхыдола а дешаш.

Халкъа депутатий Советаша, района унахцӀено лоаряра учрежденеша беча балхо йиш хилийтай наха медицински гӀулакх дара культура айе, материально-техническа база дегӀайоалае а чӀоагӀъе а, унахцӀено лоаряра учрежденеш квалифицировании кадрашца чӀоагӀъе.

Масала, Шалински центральни районни больнице болх бе йолаяллийтай 175 маьнги дӀеоттабе йиш йола шинь больничи корпус, тубдиспансера поликлиника. Белгатой яхача юрта фельдшерско - акушерски пункт а Новые Атаги Гермечуки яхача юрташка амбулатореш а хьалъьяй.

Цунца цхьана, комиссе членаша белгал ма даккхара, къахьегамхоша ялъе а йоагӀаш заявленеши жалобаши лаъю кхоачамбоацараш, къоастадаиза дола дешаш, халонаш я халкъа депутатий Советий балха юкъе. ДоагӀача тайпара медицински гӀулакх даш наха, цхьайолча предприятешка нах дукха цамогаш хул.

Цхьайолча амбулаторно-поликлинически учрежденешка лораш а вай хапара диагностически аппаратура а эшача боарамагӀа ца хиларах намогаш болча нахага лерттӀа хьажа вӀаштӀехьдалац.

Кхоачамбоацараш да юрташка бахача наха медицински гӀулакх деча. Керттерча професеех болча болхлошка а хьожаш района къахьегамхошта профилактически хьажараш чакхдоахилга ледара лел. Цхьайолча совхозий, промышленни предприятей кулгалхоша профосмотрий графикаш телхаю, хӀьта халкъа депутатий районни Совета исполкомо цу гӀулакха тӀахьожам лоаттабац.

Къамаьл даьча республика Лакхехьарча Совета депутаташа белгал ма даккхара, юрташкарча учрежденей унахцӀено лоаряра база вай хана хила еззача тайпара яц.

6 фельдшерски пунктах кхоъ топпара кирпичех даьча тиначa цӀеношка улл. ХӀьта 7 амбулаторех цхьаьнаӀ типовой здане чу яц. Цу хьалашка унахочоа лерттӀа гӀулакх де, стоматологий, акупер - гинеколотий болх бе йиш яц.

Шерье а капитальни ремонт е а езаш я № 2 йола Курчалоевски районни больница, Аргунски а Чир-Юртовски а медсанчасташ. Халкъа депутатий моттигерча Советаша медицински кадраш дӀачӀоагӀъяре гӀо дергдола жилищно - бытовой хьалаш Ӏалашдац.

НГӀАССР Лакхехьарча Совета унахцӀено лоаряра а социальни Ӏалашон а комиссе халкъа депутатий Шалински районни Совета исполнительни комитета могадир бахача наха медицински гӀулакх деча нийслуш дола кхоачамбоацараш дӀадоахилга, массазарча комиссей, депутатски группай, общественни организацей болх тоабелга.

ДЕПУТАТАШИ КЪАХЬЕГАМА ДИСЦИПЛИНЕИ

Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета плановобюджетни комиссе аргӀанара заседани хиннай. Цига дийцар КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа къахьегама дисциплина чӀоагӀъяран къахьегама ресурсех дикагӀа пайда эцаран МагӀалбика района халкъа депутатий моттигерча Советаша беча балхах лаьца дош.

Халкъа депутатий МагӀалбика районни Совета исполкома председатела нов. С. С. Хасиева яьча докладаги Г. Г. Олейникова яьча содокладаги ладийгӀачул тӀехьагӀа, уж йийца а йийца, планово - бюджетни комиссе белгалдаьккхар КПСС XXVI съезда решенеш а, хӀьта иштта «Къахьегама дисциплина дӀахо чӀоагӀъярахи халкъа боахаме кадраш хувцалулга кӀезигдарахи» бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, «Пачхьалкхени къахьегамен дисциплина дӀахо чӀоагӀъяра, къахьегама ресурсех дидисциплина чӀоагӀъяра, къахьегама ресурсех пайда эцилга тоадара, бахача наха социально - бытовни культурни гӀулакхаш лоаттадайтара вӀаши еrа. Уж дешаш шоай сессешка дийцад цхьайолча моттигерча Советаша, городской юртийн исполнительни комитетий заседанешка, хӀьта иштта района предприятейи организацейи къахьегамхой собранешка. Моттигерча Советаша чакхбоахача балхо гӀо даьд балха эффективности дикали айе. Района промышленни предприятей коллективаша ханал хьалха кхоачашъьй цхьайтталагӀча пятилетка шоллагӀча шера планаш. Белгала толамаш нагӀа пайда эцара дахьъе халкъа депутатий Советий декхарех яха СССР Лакхехьарча Совета Президиума соцамаш а ларде а хуацаш, района халкъа депутатий Советаша кӀезиг-дукха тоадаьд общественни производство дегӀайоалаяра, цун эффективность айяра, производственни къахьегамеи даьхад юрта боахамеи гӀишлошъечеи.

Цунца цхьана, плановобюджетни комиссе белгалдаьккхар, района экономика дегӀайоалаеча доаха толамаш дикка дикагӀа хила тарлулга, нагахьа санна моттигерча Советаша къахьегама ресурсех дикагӀа пайда эцара, пачхьалкхени къахьегамен дисциплина чӀоагӀъяра, хӀара предприяте, боахамо шийна оттаьь планаш, социалистически декхараш кхоачашделга Ӏалашдара шоаш беш бола болх кхы а чӀоагӀагӀен хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тӀаберзабаьн чакхбоаккхаш баларе.

Бахача нахах 19,5 процент бараш тайп-тайпарча бахьанех общественни производстве даакъа лоацаш бац.

Колхозашкеи совхозашкеи эшачул дикка кӀезигагӀа я механизаторий кадраш. ХӀара бӀаь тракторца, комбайнаца 70 механизатор мара вац. МагӀалбика районе йолаш яц кулг-кара ду низкъала балхаш кӀезигдара йола даьрхха комплекски программа. Кулг-кара деча балхаша укхаза промышленности дӀалоац 20 процент, гӀишлошъеча — 26, транспорта тӀа — 13. Къаьстта дукха ба цу тайпара бараш юрта боахама — 45 процент.

Дукхача предприятешкеи организацешкеи балха ха йовш дукха моттигаш хул, цу даькъе прогулаш яри администраце пурамийца балха ха ца ахари бахьан долаш а. Иштта, бӀарчча кьийцача производствана пайда ца беш соахка юкъера хаьрхӀача юрта боахамерча цхьан болхлочо 2,2 ди доадаьд, гӀишлошъеча 1,3 ди, транспорте — 1, промышленносте — 0,3. Районе кӀезига терко ю къахьегам бригадни хьисапе вӀаштӀехьбаккхарах бухсоццаш хьахулаш долчунга хьежжа алдаш лулга Ӏалашдарах.

Комиссе белгалдаьккхар, болхлой ,низах рационально пайда эцаран къахьегама дисциплина чӀоагӀъяраи районе хьаддача гӀулакхий система хьаьь ца хилар. Цунца дийза предложенеш льй, планировани яра практикана кадраш кийчъяра сводни пхешера планаш уттаелга юкъеэхо, аьнна, халкъа боахама хӀара даьгъан уж мел йоаш дарга дешийтара ерригa формаши теркаме а ийеш. Плановни къахьегаман йолча организашта могадаьд из дош дувцилга. Планово - бюджетни комиссе тӀаийдача решение тӀа халкъа депутатий МагӀалбика горсовета исполкома, республика министерствай ведомствайн адресагӀа яь шерра рекомендацеш я.

«Промавтоматика» НПО Грозненски опытни заводе эггара дикагӀа бола радиоаппаратура монтажниц лоархӀаш ба Потихонина Татьянаи Юсупова Валлаи. Шоаш хьаеш йола продукци дикеи тӀехдикеи мера хилийтац цар. Цудухьа цкъа дӀаелча юха ца ерза еш дӀайоххийт из. Юкъера лаьрхӀача хӀара сменагӀа нормаш 110—115 процент кхоачашъю цар шинне а.

Хьинаре къахьегарая совгӀа Потихонина Татьянас дика дааньа лоац юкъарча балха тӀа. Октябрьски райсовета халкъа депутата декхараш кхоачашдеш я из. Харихоша шийна тӀадена гӀулакх къоастадалца йолча хана сатийна Ӏечарех яц из.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехье) радиоаппаратура монтажницаш Т. Потихонина Б. Юсуповаи.

И. ПЛИЕВА сурт.

ИЛМА — ЮРТА БОАХАМА

ӀИЛМАНХОША ПРОГРАММИРОВАНИ Ю ХЬУВКЪАМА

Ленинградски Агрофизически институте (АФИ) оттаьй бӀаьсти дувча кӀип дегӀаьаьра процесса имитаци еш йола машини математически модель. Модело теркалъю хьувнъама влияни еш йола духь-духьа факторaш, гӀо ду юртбоахама балхий ерригача стадешта йола стратегии тактикеи оттае. Хьувкъамашта программировани яра принципех дувц АПН корреспондентаца къамаьл деш института директора **Усков Игорь.**

— Лаьтти леладара математически моделеш — «нода» фо е реально хилаза даргдоаца хӀама?

— Эггара хьалха кертагӀдаьккха безам ба са, тхоай балхаца цхьаккха а сенсацини хӀама ца хилар. Хьувкъама программировани е волавеннаа саг ше эггара хьалха ялат кхеде лаьрхӀа лаьттах фийг Ӏочубеллача денз. ЦӀена бакъда, хьалха дӀанхача ханашка ахархочо доал деш хиннар лаьтта чӀегӀаг мара яцар, цун башхалонаш дика йовзар. хӀьта таханарча агронома болх бе беза Ӏалаьмате доккхийча кхаш тӀа. Дерригa интуицех тийша дитар хьаькъалагӀа дац, хӀана аьлча хӀанзарча интенсивни юрта боахама хьалашка, кхьметтел зӀамига гӀалат далийтача а дукха хьувкъам бов тарлу.

БаьцовгӀаш лакхъялара а дегӀаахара а влияни еш йолча нӀийлен тӀарча факторех дувцаш долча дукхала хьокхамий кӀийлен тӀа рекомендацеш тергйолча «электронни агронома» идеях дола дош оттадаьд тха институт хьальча академика А. Ф. Иоффе ткъаь итт шу хьалха. Цу факторех я, цхьа-дале, кхай почвенно-климатически потенциал. Цхьатарра дола ши кха хулаш дац: хӀаране ший я лаьттан состав а микроклимат а. хӀара кхайна къаьстта шийна де деза гӀулакх, ший хида еза питане режим. ШоллагӀа-дале, сорта экологически потенциал: ханза даргдац, малагӀча хьалашка эггара эффективнегӀа хуа дувцаш дола сорт. ТӀехьара а, кхоалагӀа-дале, хӀара боахама я юртбоахама производства технологи харжаре влияни еш йола хьалда йола материально-технически ресурсаш.

Ткъаь шера интенсивно тохнемаш дарах тхоа кхьйчай баьцовгӀаш лакхъяларах, дегӀаахарах, уж тӀайолча моттигий гонахьенех йола керда даннеш. Цо йиш хилийтай тха дерригa арахьара хьалаш теркал а деш лаьттах хьатӀаяьлча денз йоккьаллаца йолча хана баьцовгӀаш дегӀаьхара индивидуальни процесс математически формулай меттаца дӀахаеш йола имитационни модель оттае.

— Специалистий функцеш бизза шийна дӀетӀаэцалургий-тещ «электронни агрономага»?

— Электронни машинех юкъе «пен» а баь хьакъаста йиш яц дийнача Ӏаламах. Модело торо хулийт машинни хана масштабашка итташ хьувкъамаш «кхеде», ЭВМ тӀа боахама техника эггара рациональнегӀа йола вариантaш уттае. Амма харжа бокъо яр саг ва.

— Долче, сеццa дӀабелам за ба-кх кхерам?

— ЦӀенбаь из дӀабаккха йиш яц, амма геттара кӀезитбе йиш я. Оаха оттаьй дага а ца хиина прогноз гучаьннача хана боахама хьакъехьара решенеш тӀанаяра метод. «Хаоттам» яхача автоматизировании система гӀонца агронома ЭВМ тӀа лоархӀ дӀайийна хӀамаш, массала, циклонах лораярга дӀадахийта дезар, белгалду хила тарлу зе. Нагахьа санна дӀадахийта дезар хургдолча зена совгӀа хуле, прогноз нийса хилар бокъонца хоьш а ене. хьаькъалагӀа хургда цхьаккха хӀама а ца деш Ӏийча.

— Фуд хьувкъама программировани яра методах пайда ийбарах хьаьхийнар, иштай из шерра практикана юкъеяхьара перспективаш?

— Хьувкъама программировани методикага духхьашха хьежад тхо 1976 шера. ХӀанз цувах пайда ийбу Ленинградски областе 20 боахамо 20 эзар гектар совгӀа территоре тӀа. Укхаза, лаьтта леладара кхераме лоархӀача зове наха стабильно чуккхь гектара тӀара юкъера лаьрхӀача Ленинградски областе чукхъечул дукха хӀама ца лоиаш цкъа ахаззен лакхагӀа бола хьувкъам. Теплицашка нарсий хьувкъам 10 процент лакхбе йиш хилийтай тха рекомендацеша.

Амма хьувкъама программировани яра система тӀера къайла доацача лаьтта шера юкъесхахьаро дӀадех цӀенхаштара кийчон балхаш делга. Царна юкъедоагӀа тайп-тайпарча культурашта лаьрхӀа имитационни моделаш хьаяр а, регионашка вычислительни центраш хьаяр а, специалистaй центраша бувзам лоаттабара йолча эффективни системаца Ӏалашдар а. Цхьабаькъда, гӀулакх пайдана доацар да из ала йиш йолаш дац: хьувкъама программировани яра методо лаьтта леладара продуктивность цкъал ахаззе — шоаза лакъю.

Сергей ИКНАШЕВ. (АПН).

ИОНАША БАЬЦАДААРАШТА ДАРБА ДУ

Цу баьцадаараш лоаттадеча моттига помещени, долча бесса аьлча, моллагӀа кхыяр а санна. БӀарг хьоасте тӀамаш йолаш я. Амма бӀаргаш Ӏа дӀадувшадича, хьона ца довш деце а, хье цхьан форда бистерча е йоаман вурорте волаш санна хеталу. ХӀьта из Ӏа Ӏайха хьайна хетадолийташ хӀама а дац. Укхазара фо ший электростатически параметраша дилача геттаре гарга лодаш да дукха ионаш йоахача лакхача лоамарча е форда бистерча атмосферани. ХӀьта цу чу латта коартолаш, кхьметтел хӀанз, бӀаьсти а, селхан кхай тӀара чуенараш санна я.

Цу гӀулакха «бехке» яр я хозза хьежача мара бӀарга а ца гуш йола йоккха йоаца устройство: СССР Ӏилмай Академе Сибирски отделене цитологеи генетикан Институте чертеж, оттаьь а хьаьа а йола ионизацинни нассеташ.

Къайле йолаш хӀама дац, вай чубена баьцадеарийн соиеи берригa хьувкъам вей цхьарчоа ветелаш тӀа дӀатӀабоалаш ца хилар. Вай чубена хьувкъам дӀаоттабаь лоаттабеча моттигашка даа пайдана доацача доалаш тах цун дикка дохха даакъа. ХӀьта ца талхийташ лораде вӀаштӀехьдаьннача даькъа динал а лохлу. хӀана аьлча хӀара кӀира массаза доал дукхагӀа тал ку дӀаоттаь латтача хӀамай чаи, кӀезиглу нарех доахна сага дегӀа пайдана дараш. Чубена хьувкъам дӀаоттабаь лоаттабара режим мел аййса лелайой а, баьцадаарий балашка пайда ийбу оборудовани мел дика иле а, цу тайпара йола дилала хулаш йола эшалаш вӀалла ца хилийта вӀаштӀехьдалаш технологи традиционни йолча хана.

Цитологеи генетикаи Института баккахочо Чопоров Василе могаеча кхачан продукташ ионизировании фен гӀоница ва талхийташ йохна ца йолийташ лоаяре способо йиш хулийт дукха хӀама ца эшаш бӀаь процент баьцадаараши соми ца талхийта.

Цу кердачун идея вӀалла чоалхане а яц. Цхьан тайпара цӀераш йолча зарядаша цхьаьне шоллагӀьар шийна юхера дӀа ма теттий — из хови да хӀаранена хӀана хац аьвна. Чопорова аьннад баьцадаараш соми чулаттача моттигашкарча фон кхоачам болаш кхачан продуктий электрически зарядий яраш санна цӀераш йола ионаш тоха еза аьвна. ТӀаккха ионаша, помещене чу йолаш йолча микроорганизмашта «тӀа а лета», царех шоай заряд дӀатохаргъя. Из бахьан долаш хьахиннача цхьа заряд шоллагӀчунна юхера дӀатеттача низаша йиш хулийтаргьяц бактерей продукташа тӀасаца. Кхы де мел дезар дергда диллачарна вентиляторо. ДӀаяралоаеча фево помещене чура шийна дӀаяра хьортьа микрофлора.

Чопорова ионизировании кассеташ эггаре хьалха оттаьь баьцадаараш лоаттаду моттиг я Новосибирскера № 2 йола база.

— Цу кердачо лу эффект эвйра оала, — йоах база директора Волошин Сергея, — цунна эксплуатаци е долаеннача хьалхарта денношне а. ДукхагӀа йолча хана коартолаш латтача моттигерча фон цхьан кубометра чу хул бӀаь эзарнега кхеча микроорганизмаш. Ионизатораш болх бе йоладенна массехк ди даьнначул тӀехьагӀа аьча эналию хьахьеккхар, фоцара микрофлора иттаза кӀезигъенна хилар.

Чопорова способах пайда эцаш дола кхачан промышленноста кхы цхьаькха даакъа да нахча йоаха производство. Диллача средствашца лоаттабеча къовсама ка ца луш вола иштта кхераме моастагӀа ва микроорганизмаш, из дӀаоттаь лоаттаеча хана, нахчана а. Массехк шу хьалха ионизационни установкана монтаж йир Новосибирски областерча Масляниски нахча йоаккхача заводе. Цу хана дена практически дицденнад укхаза кондиционни йоаца продукци яха дешаш. ХӀьта укхаза хьеча нахча юкъарча боараме юкъе эггара лакхерча сорто доаца даакъа шрза соадьннад. Чопорова ионизаторех установкех пайда ийбе болабеннаб хӀанз СибирегӀарча кхыча нахча йоахача заводашка.

Новосибирске хьаьча установка де йиш йола хӀама духхьал кхачан продукташ микроорганизмех лораяр хилла Ӏап.

— Ионизаторех пайда ийбе йиш я, — дувц из установка хьаьча Чопоров Василе, — масала, фон газони состава регулятора хьисапе — цунца кислород кӀезигъе езаш хилар е совъяккха йоагӀаш хилар теркал а деш. Ард вай, дӀае лаьрхӀа коартолаш дӀаоттаь лоаттаеча прибораша беча балха хила йоагӀаш йола режимаш хержа а хержаш коартолаш тӀаргӀйола ха шин кӀирага кхоачаш лоацъе йиш я. Цо лакхбергба коартолий хьувкъам. ХӀьта иштта коартолаш дикка хьалхагӀа, хаоттама хьалаш дикагӀа долча хана, чуэца торо а хулийтаргъя, продукт дӀаоттаь лоаттаега дикагӀа вӀаштӀехьдаккха а йиш хургъя тӀаккха.

Ионизатораш уттае йиш я хьаьхарг, детта доахан, кхыдола хьайбаш чудоахадеча моттигашка. Царех пайда ийбаро новкъостал дергда жана тӀадоаллача тхан дикал тоне, деттача доахана тела шура алсамъяккха, нагийча доахана хуле инфекционни а простудан а лазараш кӀезигде.

Фена ионизаци яра боарам — атмосфера хьала эггара лоархӀамегӀча хьокхамех цаӀ. ХӀара сага хоаш да дуӀа денача хана садаха мел атта хул. Ионаш дукха йоахкеш дола фо дукхача курортий дарбан факторех цаӀ я. Чопорова ионизаторех пайда ийбе йиш я цу гӀулакха а. Масала, уж оттае метаргъя дарбни учрежденешка, кинотеатрашка, школашка... ТӀаккха нагахьа санна кӀезига фантази юкъейоалайича, города майдаш тӀа, улицаш тӀа хила метаргьяц фонарня бӀоагӀех лампашта юхе йоахкаш ионизатораш. Безам тӀаоаш перспектива ма йий из: моллагӀча городе цӀи хезача курортера дар санна долча фена садаха йиш хилар... ДагадоххарагӀа аьлча, фантастически хӀамаш дукха кӀезигагӀа да укхаза, цхьаьнехьа хеталурел. Маьха дарегӀа, габарит йоккха йоаца, хьае атта йола Новосибирскерча институте арахийцача ионизаторех шерра пайда ийбе йиш я геттара дукхача доакъошка.

Олег КОСМАН. (АПН).

ТХОГА ЯЗДУ

КУЛЬТУРНИ ХЬАШТАШ КХОАЧАШДЕШ

Пожий-Юртовски района Гагарина цIерагIча колхоза лоархIаш да Байтаргински юрта культура ЦIа. ДукхагIча дазьъе цу боахама болхлой къахьегаш ба тхьамка кхедеш, хьайбаш леладеш. Районе эггара дикагIа бола боахам лоархIаш я из колхоз.

Вай республике дика йовзаш я цига къахьегаш болча тхьамка» леладерхой СССР Лаккхехьарча Совета депутата Дибиева Марета, Ленина орден лелаеча Кагирова IайшетацIераш.

Колхоза къахьегамхошта дика къахьегаш санна, дика салаIа хов. СалаIара, царна езаенна моттиг я юртара культура ЦIа. Цига болх уж художественни фильмага хьажа, лекцега ладувгIа, тематически сайрен юкъе даанъа лаца, юртарча самодеятельни артистий концертага хьажа. Художественни самодеятельность даим а я культура ЦIагIа болх беш. Халхара, вокальни, струнни кружокашка, агитхудожественни бригаде ух механизатораш, хьайбаш леладераш, юртара интеллигенци, школай дешархой. Уж ба ерригa шоай мукъа ха искусства дIалуш бола, дег тIара из езаенна нах.

Хоза кийчъьача культура ЦIен цIеча уголоке чубаьккхарий хьажа торо я телепередачага, музыкага ладувгIа, тайп-тайпарча ловзарех ловза, керда газет, журнал деша. Культура ЦIен активо сайъердаме чакхйоах болхлой династей сайренаш. ХIаьта колхозе кIезига бац да, наьна, кьонгаш цхьана болх беш бола дезал. Масала, дукха ха йоацаш хоза чакхъьлар Минкаилоагlар дезала династеа хеталь сайре.

Культурно-массови балха тIа санна, культура ЦIен материальни база дегIаккхулара гIо ду колхоза кулгалхоша: председателa А. Т. Хиджиматова, парторганизаце секретара М. М. Мадаева, профкома председателa М. Айдарсултанова. Эн эшаш йола культинвентарь, костюмаш тегийт, н. кх. дI.

ДикагIа бола художественни самодеятельноста доакъашхой белгал а боахаш колхоза кулгалхоша культпоходах бахийтар Кеминой-IамтIа.

Даим а болх беш я культура ЦIагIа агитхудожественни бригада, цун юкъевоагIа нйс саг. Ер шу дIадоладелча денз тематически программа а нйца къахьегамхой хьашташ кхоачашде яха хиннай из барайттаза. ДукхагIча дакъе цар кхоачаиду шоай боахамерча къахьегамхой хьашташ. Ахкан хана доахан доажаде аьнна гаьнна дIадигача моттигашка баде а хул самодеятельни артисташ, цига концерт даларал, совгIа чакхйоах беседаш, дикагIа кхеторгIолаш йоаих КПСС ЦК майски, ноябрьски (1982 ш.) Пленумий материалаш. ХIаьта дикка моттиг дIалоац концертни программа юкъе халкъа рузкъе кхоца дераш бегбоахаш, балха тIа хьинаре боацараш цIийлургболаш йолча интермедеша.

Ала деза, Гайтарбиев Iумара кулгалдеча культура ЦIен болхлоша Гагарина цIерагIча колхоза дикка гIо ду аьнна: къахьегамхошта эстетически, интернациональни кхетам луча дарьъе, къахьегамхой низаш цхьайттаIагIча пятилетка декхараш кхоачашдара оарцагIдоахача дарьъе.

А. МИСЛАУРОВ,
Нохч-ГIалгIай культура министерства республикански Iилмаи-методически центра халкъа кхоллама отдела заведующи.

НАХА ЮКЪЕ ХУЛ

ТIеххьарча хана социально-культурни вахаре лоархIаме моттиг дIалоаца да кьахьегамхошта юкъе патриотически, интернациональни, атеистически кхетам луш болх бар, къахьегамхой самодеятельни кхоллам дегIаккхулар.

Тайп-тайпара лостам а чулоацам а болаш я культболхлоша чакхйоаха мероприятеш. Масала, царех я торжественни хьале брака регистраци яр, эскаре болха кагирхой накъбахар, цIейшта хетаьль сайренаш, берий утренникаш чакхдахар. Къаьста хоза вIашагIкхетараш чакхдоах оаха керда шу хьахилар дездеш. Карара шу хьахулаш агитбригадаш цхьана района ерригача хьайбаш леладеча фермайн тракторни бригадайн болхлой нердача шерана даькъала буша баха хилар ГIорладийн Лай йиIиги.

Укх шера кхашкара бIаьстан балхаш дIадолалуча хана районии культура ЦIен агитбригадаца цхьана кхаш леладеча шоллагIча бригаде оаха чакхдаьнхкхер оахама хьалхарча боала цIей. Йоанхою хьайбаш леладеча фермашка, кхашкарча станашка беча балха, къахьегамхошта юкъе ларжа социалистически ялхмишта лел довзийташ араххец «молнеш», «къахьегама листокаш», къахьегама хьалхлелаераш без а беш урагIьуйт байрахк, кIира цкъа гойт художественни фильм, лекцеш еш, чакхйоах беседаш.

ДIабаха бутт чакхбоалаш торжественни хьале саг йолалара-ахара регистраци йир. Хьахилао ду хана керда дезал. Технически снабжене керттера бухгалтер Мартынова Людмила Викторовна маьре яхар Карабулакерча химически реагентий завода болхлочунга Скобенко Виктор Андреевичага. Дукха нах вIашагIкхийтар из керда дезал хьахиннача, царна хоза совгIаташ дир.

Укх деношка колхоза шурий-товарни ферме йодача агитбригадаца ваха хилар музыкальни школа директор Горбань Михаил Иванович, музыка хьехаш вола Тонкогубов Евгений Иванович, баянист Чулрин Евгений Петрович. Цар сайъердаме концерт делар доаркашта. ХIаьта фельдшер йола Бакалюк Анна Васильевна хьехар хьайбаш леладерий могашал мишта, йийшар «Производственна гигиена» яха лекци.

Кирова цIерагIча колхоза клуба культболхлой даим а къахьегамхошта юкъе ба, дика даакъа лоац цар балха юкъе къахьегамхоша шоаш а. Масала, агитбригадана юкъебоагIа цхьоалагIча шурий-товарни ферме доаркаш Тимергернейтlар ТIаусн Асетi. Цар шоаш пандар тIехьа а локхаш доаха ишлеш хоз хет наха. Соаха хиннача мехка а республика в юбилейтта хетадаьча къахьегамхой художественни самодеятельноста республикански хьажаре даакъа лоацаш хиннача царна елар Сайлек грамота.

Юртара культболхлой — уж ба Кхачан программи кхоачашьяра къахьегамхой низаш оарцагIдоахаш бола партийни организацей гIончий.

В. МИРОНОВА,
Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза культура ЦIен директор.

КЪАХЬЕГАМХОШТА ГIОЗАЛ ЛУ САГ

Валха дя чакхдоалаш латтар. Шийн фонендоскоп Iо а йилла Анна хьажа йолалар унахой карташка, хих-юкъе шийн тайпара хьараккаш уттадора цо къаьсттача тетрада тIа. Ординаторе сиха ийI а йийлла чуваьлар саг, из яр дежурни медсестра.

— СихагIа, Анна Умаровна, унахо воалаваье, низткъа мара са доаккхаш а вац, — аьна сиха араьлар медсестра. Цун деррагIа шийн фонендоскоп хьайица палате яхар лор. Цlьхха унахо бIаргавайча кхерайлар: «ТIехьайисай» — аьна хийтар цунна. ХIаьта унахочунга хьажа йолаелча пехкаш цIуьзар, дог деттадола дезача боарамал сихагIа детталора. Диагноз дикагIчарех яцар: бронхопневмония.

Цу бус Анна цIагIа чуяханзар. Ши кIира совгIа ха лаьккар Анна Умаровнас унахочуннга хьоьжаш, ха яхача мара цIа ца йодаш, хIаьта цхьа бутт ах бутт баьнча из вийрзар. Больницера араволлаш цо аьнна дIайха баркал доккхагIдола совгIат хилар Малгобекерча районни центральни больница терапевта Бельтоева Анна Умаровнайна.

1979 шера Орджоникидзевски медицински института дарба дара факультет чакхйоаккх цо.

Аннас дIайхача дешаша дагалуш шийн хьалхара хьехамча лор-эндокринолог Саутиева Джабраьила Аьсет. Кардиологеца дувнаденна дола дешаш, электрокардиограмма яшха Iомаду Анна терапевтически отделене ординаторагара Хамчиев Хасолта Ахьмадагара.

Вознесенски ГПЗ слесара Кинтев Владимир Николаевича йоах: «Тамаш йилла цIена дог долаш саг я Анна Умаровна. Нах дукха безаш я из.

Анна Умаровна дика лор хиларал совгIа дика общественница а я. Из я районерча медицински блохлой профсоюза райкома председатель, халкъа депутатий горсовета депутат. Къонача лора, коммуниста Бельтоева Анна Умаровнас болх бу кхо шу мара дац, бакъда, ше хьалаьцача наькъа юхьит дика дIайоалаьй цо.

З. СОЛТУКИЕВА.

Доазол дехьара

ГДР. Ер сурт даьккхад Пренцлаурча арматурни завода цехе советски туристий группа цига еача хана.

Республика кхы дукха а промышленни предприятеш санна завод хьинаре даакъа лоацаш я Советски Союзаца цхьана экономически гIулакх леладара программа кхоачашъеча. Укхаза хьаеш йола оборудовани оттаю, масала, Уренгой — Ужгород яха газопровод юлача. Карарча шера укхазара СССР-е хьайойтаргья кийчача продукце берригача боарамах ийтта процент яр.

М. ШАХБАЗЯНА сурт. ТАСС фотохроника.

Социалистически махкашкара хоамаш

«ИКАРУСА» МАРКА ТIА А ЛАТТАШ

Карара шу чакхдалалехьа «Икарус» яхача венгерски автокомбината марка тIа а латташ йолча автобусий керда йоккха парти йохьийтаргья Советски Союза. Из болх бе йолаелча денз предприяте конвейер тIара Iоьнинай ерригаш а 110 эзар машин, царех СССР наькъашка лелаш я дукха хIама ца эшаш 65 эзар.

Къахьегаш бархI бIаь совгIа социалистически къахьегама бригада а йолаш йола венгерски комбинат цхьана леладеча гIулакхийн доттагIалех айххача бувзамашца ювзенна я шийх тарра йолча Львоверга, Ликинорча, Подольскерча предприятещца. (АПН).

ДУНАЯ — IАЬРЖА ФОРД ЯХА КАНАЛ

ХIанз укх сахьате Румыне хьалсеш ярех эггара йоккхагIа йола гIишло я Дунай — Iаьржа форд яха канал. Из бахьан долаш 320 километр воацлургба хи тIа гIолла Iаьржача форда йисте бода никъ.

Хьалхарча аргIана де дезаш хинна балхаш (28 километр) даь даьннад. 25 метр шерен 310 метр йIаьхен йолча шлюза чугIолла чакхдувлалургда пхи эзар тоннал совгIа водоизмещени йола кемаш. 18 эзар тоннага кхоачаш мовхьаш тIадола баркаш. (АПН).

ХАЛКЪА ДУХЬАЛАРА МАРИОНЕТКАШ

IЕХАБЕННАРАШ

Телетайпни лентай километраш, типографски басарий тоннаш дIаухийт малхбузехьарча пропагандисташа афгански революцех метиIаьлеш дуццаре, Пакистана территоре тIара герз чара а ийна ДРА-на духьала леладеш йола интервенци бехказа никхара. Антиафгански кампанена юкъе керттера моттиг къоастаю «афгански беженций проблема» оалийтол. Факташа теша ду, малхбузехьарча прессо селлара дукха йовзийца юцаш йола «проблема» искусственно хьаулттаеш дукхача овгIанна михьарйоахаши хилара: контрреволюци — Малхбузентара ахчен герзи йIдар духьа. Пакистано — тIехьен финансовни новкъостал йIдар духьа, тIаьнха юххера а, малхбузехьарча державаша, эггара хьалхарча аргIанна США-с, шоаш — Къулба-Малхбоален Азе кхохнан тIа-тIа дукхагIа чIоагIбар духьа.

…Шоккаш яьнача, ахархой халача къахьегамта даьннача кулгаша боча хеташ бе доахкаду Делерча ДРА посольствера хIанзза хьайица, чубаха визаш а тIайолаш дола керда афгански паспорташ. Документий дай — 1981 шера Афганистанера дIабеха хинна вежарий Абдуля Назири. Мишта кийсбеннаб уж кхыча мехка?

— Кабулера тьъна йоапаш уллача тха юрта, — яхаш дувц Абдула. — шоьъ гучабаьлар геро а долаш хинна бандиташ. Цар юртара беррагача наха бIаргагучча кьамагIча тайпара вийра юрта молли Лал Мухаммед дивах тешараш контрреволюционни пропагандала тIехьа ма довзалiш яхаш цо тIахьехарах. Цул тIехьагIа доадерда оаха шо, яхаш юрта мел бахача наха кхерам тIатувса болабелар уж, нагахьа санна шо Пакистане дIа ца долхе, яхаш. Тхоаш даьхача моттигашкара тхоай дезалашца къайлагIа Пакистане дIададаха дализзар тхо, тхоай мел йола цIагIара хIамаш, доахан, цIеноц дита а дита. ХIаьта уж ерригa хIамаш тIехьагIа тхона гучадаьннача, бандиташша айкха бувзабенна хиннача юртарча бIаьхийча наха шоашта дIайхьа хиннаяр. Тхога йоахар: Пакистане хургба шоана бе болх, цига шортта долаш дахаргда шо. Из деррига а, ше ма дарра, харц хиннадар.

Пропагандо геттара чIоагIа Iехабаьчен бандиташа кхерабаьчен Абдулайн Назирей дезалашта керда, кхы а йоккхагIа халонаш тIаоттташ яр довзол дехьа.

— «Беженцашта йола лагерь» оалащ йолча Азад Кашмире кийсделар тхо (цигта оал цига Джаммен Кашмирн яхача индийски штатера Пакистано дIалаьцача дакъах. — Корреспондента белгало). Тха дезалаш цу сахьате вIашагIкъоастабир, — яхаш дувц Назира. — Сон са вошен къаьстта лагере чу а велла, тхога аьлар: ер да шоана герз. Афганистане юха а гIойя ислам бахьан долаш тIом бе правительствала духьала. ХIаьта шо дайдда дIа ца дахийтар духаа кхыча лагере кералоацама тхоца хургба шув истийн бераши. Оаха яхар оаш дой, дезалаш болча дахка йиш хургья шун. Цу тайппара, — йоах Назира, — шоашкаха боахар нах балдашта керте латтараш, ахча а тергда, дезалех а дIатохаргба яхаш наха тIехьа баха къьстта чIоагIа эттавар Лаванги Салии.

— Цар дьнча оаххалах, — къамаьла юкъе воагIа Абдул, — тIаккхуьни низаш дешн лелабора герз бе а делла шоай даьхенна духьала бовла ца тугараш. Цар дезалашта болх ладар. ХIаьта уж шоаш моцалла оовча хьал тIа бер. Бокъонца дог тийша а волаш ала йиш я са, «беженцашта йолча лагерашка» Iеш мел бараш шоай тар ма лу сихагIа даьхене махбахка безам болаш ба. Цхьбакъда, из де йиш хургIоацача хьал тIа оттабьб уж, хIаьна аьча, из де бейча контрреволюционераша боаберба.

Шоай дезал а тIехьа бовца а Инде дIачубаха а вIашиIехьадаьннад Абдулайн Назирен. Цига цIаькха а дог тийтар цар контрреволюционни афгански кьотIаша бIеха гIуланкхаш леладеш хиларах. Шийн тайпара мафи а хинна дIаэттаб афгански эмиграцена керте хаттараш. Контрабандеи спекуляцин лелаеш йола бандаш лелаю цар. Тайп-тайпара кхерамаш тIа а тувсаш зуламеча гIулакхашта юкъеуаз цар кхыбараш а. Американски разведка указанех вIашагIъетт цар демонстрацеши афгански сбо[illegible].

Инде болча хана Делерча ДРА посольстве а баха дехар даьд Абдуласи Назирей. ХIанз Афганистане, шоаш бахьача юрта юхабахка кийчлуш ба уж.

— Со юха цIа кхьачча — дог тохаденна а волаш йоах Назира, ше маларра дIадувцаргда аз сай дезалаи веший дезалаи хиннар кхерам тIатувсаши Iехабеши шоай кхуарчаш дута а дуташ доазол дехьа дIаккхувлача дукхача кхычарна тIалаттар а. Наха дIахайта безам ба са шоай даьхенах къаста уж мегарбовцилата, хIала аьлча цуьнах валарал чIоагIагIа ираз доши хIама дац.

Александр БОХОНЬКО, ТАСС корр.

БАХВАТ ЯХАЧА ЮРТА КХЕЛ

Дакахли губернаторстверча Бахват яхача юрта кхел кхычаръяр санна яц; цун цIи Египта историях юкъеяхай, поэмаш тIа хестаеш, театра сценаш тIа уттаеш я дунца ювзаенна событеш. 1951 шера лоа ца луш халача вахара хьалаша йиш йохаль хинна цу юрта баха нах гIайттар помещикаша шоашта тIалоаттабаьча Iотхьама духьала, доагадир моттигерча феодалий гIирсаш. Iаьдалаша къаьзача тайпара тоIабир гIайтта хинна ахархой. Дукха бараш боабир царех, вокхарна набахта Iазап тIаоттадир е каторге баьйитар. Из дар 1951 шера хIаьта цул тIехьагIа цхьа шу даьлча Египте котьальлар йоххаенна хинна феодально-монархически режим, йохаль революци. Iаьдал бе деллача Гамаль Абдель Насер керте а волаш хиннача патриотически уйлаш йолаш хиннача эпсарша ерригa египетски общество кхыча тайпара яккхара, прогрессивни социально-экономически хувцамий никъ лаьцар. Хувцамий мух баьлар Бахват яхача юрта а. Аграрни реформах долча законага хьежжа из доацаш хиннача феллахашта дIадийнъар моттигерча помещиекий лаьтташ. Лаьтта коллективни кепе леладар гIойленагIа долга кхетадаьча ахархоша хьайир нооперативаш. Из бахьан долаш дикка лаххбелар филлахий материальни вахара боарам. ХьатIаккхаьчар юрта улицаш электрически фанарий сердалоно сийрдаьккха ха, ахархой цIеношка чуккхкхар радион телевидени. Доьзаргдоацаш хувцаделар цу дукха мах бахача йоккхача юрта социальни сибат. Укхаза хьалийр йиь школа, больница, телефонни станци, кооперативни магазинаш, ветлечебница, кагирхой центр.

Атта хилазар нердачуи эIийргашта шоашта ниъ бахка. Берса духьала баьлар хьакха лаьттай дай хинна нах, цар халхарой, йиша Iаьдало хьалхоадаш хинна Бахватерча ахархоша карарахийтизар шоай бокъонаш. Насер кхалхара Iаьдала керте Садат оттари бахьан долаш бокъона чакхдаха вIаштIехьадаланзар цар шоаш дIадоладаьь хинна дукха прогрессивни хIамаш. ТIеххьарча шерашка египетски правительства чакхйоахар 1952 шера хиннача революце коталонаш тIехьашкахьа теттара курс, чакхдаьккхар реформа чулоацама духьала дола а феллахий хьашташта доккха зе даь а маьсеш гIулакх. 1974 шера чIоагIдир аграрни реформа йолаш дIадаьха лаьтташ хьалха цар дай хинарашка юхакхоачийташ дола закон. Патчахьалкхено санкционировании йар лаьттай дай арендин маьхаш ландара а арендатораш шоай лаьттара лалабара а йолча бокъона.

Из деррига Бехватах а хьокхаделар. Паччахьалкхево деш цхьанкха гIо а доацаш йиса, кооперативни практически шоаш дIаьвьар. Юрта керттерча улица тIа хьалтехар мерда вывеска — «Ахархой банк». Амина гучадаьлар, цу банко эггара хьалха дезаргIар феллахашта кьале там боацаш эксплуатаци а еш, пайдаш чукхаьхар хилар. Ше юхалург телача ахчах шера 20 процент долаш йоал йоахар цо. Юртбоахама техника, дIаде фу, удобрени кхуьлараштa тIера никь довзар.

Хала да юртарча ахархошта баха. ДукхагIа болча ахархой дезалаша леладу лаьттеш цхьан федданал совгIа дац (1 феддан — 0,42 га). Нагахьа цу лаьтта тIегилга тIа хIама дIаьой, масала, боанби, хIаьта дезал 5 сагах лаьтте шера цо лу доход 300 египетски геранал тIехъаргьац, вешта аьлча, сага 5 герех кхочаргья бетта. Воахалуургтеш цу ахчах сага дукха килограмма мах 4 герак, хIаьта малха 200 грамма мах дукха хIама ца эшшаш герак йолча Египте? «Вахар ишта хуле, йоаз юрта бахархоех цаI йолча Тауфик Амина, — вастта лаьтта мара даа хIама доацаш дусаргда тхо». Бахьан доацаш хIама дац шоаш Iобаь а баьха а моттиг юта а юташ городе е доазол дехьа болх лаха ухаш бола Бахвата бахархой тIа. тIа дукхагIа хулаш хилар.

МоллатIча кхыча египетски юрта а санна, мIезагa яц Бахвате проблемаш. Феллахаш латкъаш ба провинциальни Iаьдалаша помещикийн юрташнарча хьал долча яьнкей кхай мара йолкхо ем дац, ахархой кхашка кхыметтал хий а лац, хIаьта из бахьан долаш цар лаьтташ пайдана доацача а доал кхаш. Иштта раьза бац ахархой, шоай продукци дIаухийташ йолча пачахьалкхено боагIаш бола мах шоашта хьалуш ца хилара а. Цо дIаийю ахархошкара цар йоха продукци искусственни лоха оттадача маьхех, хIаьта юхайохк из шоаш дIатийнанарет массехазза лакхагIа долча маьхех.

Паччахьалкхено деш гIо а доацаш йисарагIа тIахьаш латт школаш, гоам а декна корахи меIарашн долаш, цхьакха оборудовани чу а йоацаш къайла латта больницаш, кагирхой центраш дагайоагIа алкха хIаьз дезаний дай а хинна дIабахача феллахашта. Ираза даакъа дайна ахархой бов а баха а ца могаш хьувзача хана миз юха беннача помещикийн хулакийн сайфаш юахи латт пайдах. Аграрни реформа принципаш тIара Iаьдал даларах пайда а кйбеш, боацача маьхах хьаяю цар моцало сагатдача ахархой лаьттай участкаш, уж шоаш маьхах балка уттабу, къа ца йоташ боала а беш. «Тхо йиш ех да, — йоах кьона ва ала йиш йолаш волча ахархочо Ибрагим Юниса. — ГIо де саг воацаш, моттигерча хьал долча нахан Iаьдала викалаштех мIалбиса ба феллахаш. Тха га дакхка саг вац, хIаьта хьал долаш вар диала а бокь ва таханарча Египте».

Николай ТЕРТИЧНЫЙ, ТАСС корр.

Каир.

ДЕШАРА АВТОКОМБИНАТ

Шоаттхъе итт шу да советски специалистий гIоьнца хьаль а МНР автотранспорт дегIаахара чIоагIа лоархIаме йола а автошкола Улан-Баторе болх беш йола. Шоферел совгIа кийчбу хIанз вай ханарча техникаца Iалапгьаь йолча цу образцови дешара комбинате автомобилашта ремонт ю слесараш, механикаш, автотранспорта эксплуатаци яра бола специалисташ. Школа йистеяьк к х а р е ш т а юкъе ва ткъаь итт совгIа МНР къахьегама Турпали мехка заслуженни транспортники.

ХIанз халкъа Монголе болх беш я шоаттхъе итт совгIа автошколех автомотоклуби. (АПН).

«ДЗЕЧКОВИЦЕ» ГIО ДЕРГДА

«Дзечковице» — ишта оал Польски Халкъа Республика специалисташа отталыча проектах хьалъеча водопроводни системах. Цо гIо дергда Катовицера, Забжера, Рыбникера, Сосновцера, мехка эггара йоккхагIа йола промышленни регион йолчи Силеве кхыйолча городий предприятеши нах баха кварталаши хи[illegible]

Слава яхача долчо хи чура хьаухача хи кубически метрага расход секунда йиь кхоачаргья. (АПН).

ДУКХА БЕРАШ ДОЛЧА НОАНОШТА «МАТЕРИНСКАЯ СЛАВА» ЯХА ОРДЕНАШИ «МЕДАЛЬ МАТЕРИНСТВА» ЯХА МЕДАЛАШИ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

1944 шера 18 августерча СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа СССР Лаккхехьарча Совета Президиума цIерагIа дукха берам долча ноаношта дойла «Материнская слава» яха орденаши «Медаль материнства» яха медалаши.

СТАРОПРОМЫСЛОВСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА:

Исс бер даьчел хьалкхедаьчен наьна «Материнская слава» яха I степена орден:

Атмазова Малката — № 1 йолча автобаза техничкана.

БархI бер даьчел хьалкхедаьчен наьна «Материнская слава» яха II степена орден:

Тембулатова Асмана — цIен-нанна.

ВорхI бер даьчел хьалкхедаьчен ноаношта «Материнская слава» яха III степена орден:

Кукаева Фатима Висангиреевнана — цIен-нанна.

Мухтарова Цини Джабраиловнана — Артемовски элеватора болхлочоа.

Махаева Тумиша Мусаевнана — № 61 йолча школа техничкана.

Тулаева Хабира Бенгоевнана — ПОГНОС ЖКУ уборщицана.

Ялх бер даьчел хьалкхедаьчен ноаношта «Медаль материнства» яха I степена медаль:

Бахаева Фатима Албердиевнана — цIен-нанна.

Дикаева Яхийта Саидалиевнана — «Трансмаш» яхача завода болхлочоа.

Пашаева Зура Умаровнана — цIен-нанна.

Салтирова Петимат Кунтиевнана — цIен-нанна.

Тапнова Зулай Магомедовнана — РОВД-ерча ведомственни йоацача охрана отдела контролера.

Темиргириева Маруся Салаутдиновнана — цIен-нанна.

Чахкиева Iалаудина Мариевнана — «Горгаз» яхача треста цеха обходчика.

Пхи бер даьчел хьалкхедаьчен ноаношта «Медаль материнства» яха II степена медаль:

Байрамова Медни Махмаевнана — «Старогрознефть» НГДУ ЖКХ № 1 йолча ДУ уборщицана.

Вахидова Лейла Альвиевнана — цIен-нанна.

Дашаева Зайа Алаудиновнана — цIен-нанна.

Дадаева Айман Мидаевнана — бархIлагIча горбольница болхлочоа.

Магомадова Хабилана — № 1 йолча маьхка комбината машиниста.

Никархоева Дуги Ильясовнана — цIен-нанна.

Ужахова ИбрахIима Марема — цIен-нанна.

Хасбулатова Шапаат Алаповнана — кхоалагIча горбольница болхлочоа.

Хучиева Кокуна — № 14 йолча ПЧ дежурнена.

ЛЕНИНСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА:

Ялх бер даьчел хьалкхедаьчен ноаношта «Медаль материнства» яха I степена медаль:

Абуева Залпана — аэропорта уборщицана.

Зелимханова Клара Абдулхадиевнана — № 60 йолча кхьерча школа хьехархочоа.

Костоева Султана Лидийна — № 101 йолча детсада нанилана.

Чербиева Iаьлий Хьавайна — цIен-нанна.

ОКТЯБРЬСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА:

БархI бер даьчел хьалкхедаьчен наьна «Материнская слава» яха II степена орден:

Махмудова Зарема — цIен-нанна.

Пхи бер даьчел хьалкхедаьчен ноаношта «Медаль материнства» яха II степена медаль:

Дукаева Тамара Рамзановнана — цIен-нанна.

Мильниева Фухият Абдрахмановнана — № 25 йолча тика болхлочоа.

Малаева Раиса Алиевнана — цIен-нанна.

Нукаева Зара Алаудиновнана — «Дружба» яхача картонажни фабрика болхлочоа.

Ханалиева Маликана — цIен-нанна.

Ахмадова Малика Саидалиевнана — № 131 йолча детсада санитаркана.

Касимова Зина Амусаевнана — туббольница прачкана.

Мацукаева Яха Заиндиевнана — цIен-нанна.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

гор. Грозный,
1983 шу, 23 май.

Комизо яхача моттига (Сицилия яха гIайре) кийчеча гаьналга йолха керда американски ракеташ доаттаю Малхбузен Европа йоккхагIьарех йола бала хьае гIертача американски ма[illegible] духьала чIоагIа айлуш богIа Итале общественноста болам.

ЧIоагIа харцахьа лаьрхIай уж вуламе уйлаш Милане хиннача тIема духьаларча дукхача наьха демонстрацей юкъе даакъа лоацаш хиннераша (сурта тIа).

ТАСС сурт.

ТХА КАЛЕНДАРЬ

Т. Н. ХРЕННИКОВ, СОВЕТСКИ КОМПОЗИТОР. ВАЬЧА ДИЙНАХЬА ДЕНЗ 70 ШУ ДУЗАШ

МОСКВА. Социалистически Къахьегама Турпала, СССР халкъа артиста, Ленински Паччахьалкхени премей лауреата Тихон Николаевич Хренникова (сурта тIе) цIа шерра йовзаш я дерригача дуьнен тIа. Операй, симфоней, инструментальни концертий, популярни иллей, спектаклаштa, кинофильмашта йолча музыка автор волча цо, шоаш нийса халар хьалхенха йоll. лардугIаш барaша чIоаггIа моттаеш тIаьйца йола Iалашмате дика дукха сагIопаш юкъейихьай советски искусства историна.

Хренников вовзаш ва композитор санна вайза ца Iеш. Московски консерваторе профессор волча цо чIоагIа йовхо еш терко еш хьалкхею советски музыкантий къона тIехье. Композитор, исполнитель, педагог вола из гIорваьнна общественни деятель а ва. Цхьа юбилейна Т. Н. Хренников накъавенаш творчески никаш чIоагIдена волаш, планехи уйлаехи вазза волаш.

В. СЕВОСТЬЯНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

К. С. Станиславскеи Вл. И. Немирович-Данченкои цIерагIча Московски академически музыкальни театро дIахьенхай Хренников Тихона «Доротея» яхача кердача опера премьера. Композитора 70 шу дизара хетаь оттаьй из постановка.

«Доротея» яха комически опера хьалхй английски драматурга Р. Шеридана «Дуэнья» яхача комеде мотиве тIа (Я. Халецкие либретто).

Спектакла режиссер-постановщик — РСФСР халкъа артист И. Шаров.

СУРТА ТIА: «Доротея» яхача операцера сцена. Аьрдехьара аьттехьа — Доротея — РСФСР заслуженни артистка Э. Саркисян, [redacted] — артистка Л. Штанько, Дон Джероме — артист В. Федоркин.

М. СТРОКОВА.
ТАСС фотохроника.

СПОРТ

БОККХА ТОЛАМ

Город Вильнюсе чакхъяьлар И. М. Поддубне дагалаьца дIайнхьа классически хьисапе кIалтохаргах летара дуьнен халкъашта юкъера турнир.

Цига дика аьттув баьлар Нохч-ГIалгIайчен динамовца Мулаев Хавиж-Бахьаудина.

90 килограмм дозал долча спортсменашта юкъе хьалхара моттиг а яьккха, цо кхоачашйир дуьнен халкъашта юкъерча класса спорта мастера норматив.

«ТЕРЕК» — «ТОРПЕДО»

Селхан Серго Орджоникидзе цIерагIча стадиона тIа шоайла лайзар грозненски «Терекь» город Волжскера «Торпедоа» яха футбольни командаш.

Из вIашагIкхетар чакхдаьлар счет 3:1 йолаш «Терекь» кот а йоалаш.

КЪОНА БОЛХЛОЙ КИЙЧБУ

Дукха ха йоаццаш хиннача КПСС Нохч - ГIалгIай обкома IX пленуме боккха теркам тIабахийта дийшар болхлой кадраш кийчъярен царна интернациональни кхетам баларен дош.

Цу даькъе цхьадола хIамаш карагIдьяннад Грознерча № 3 йолча юкъерча профессионально - технически училища коллективана.

ХIана училище керттерча даькъе Октябрьски Революце орден лелаеча «Красный молот» завода эша специалисташ кийчбеш я. Из завод я училища базови предприяти а.

Цига дийша ба цу завода директора заместитель, Ленина орден еана Крапивин Владимир Николаевич, директора помощник, Къахьегама Цlеча Байракха орден еана Ковалев Владимир Александрович, аьшкхьар, Къахьегама Цlеча Байракха ордена кавалер Наинев Владимир Максимович, токарь, Ленина орден лелаю Шилова Клавдия Ивановна, кхьбараш. ХIаьта цо училище яьккха ба цуи дешархошта производственни специальносташ Iомаеш бола мастераш Прокичин Иван Ильич, Расламбеков Хьасан.

Укх пятилетке хIара шера училище арахец 170—180 къона болхло. Уж ба токараш, фрезеровщикаш, автослесараш, газоэлектросварщикаш.

Балха говзал Iомаяра училище я токарни, фрезерни, литейни, кузнечни, сварочни мастерскеш, технически творчества кружокаш.

ХIаьта уж говзалаш кагийча наха Iомаеши 8 класс йолаш баьхкарий юкъера образовани кхоачашхилалца дешар хьехаш 60 мастера хьехархой ва. Царех ахаш гаргга бараш 20 шерал дукхагIа балха стаж йолаш ба. Къаьстта дика мастераш ба Проничин, Усик, Расламбеков, Исламов, преподавателаш Полюнова, Солодилова, Селимов.

Теоретически занятеш яра эша аппаратура чухьа йолаш, дика кийчъь кабинеташ я. Лоацца аьлча, балха говзал Iомаяра мел эша хьалаш да училище.

Дешархоша специальносташ дика карерзаеш хилара тешал деш да шоашта изделеш е яхаш парга предприятешкара уха заказаш. Масала, дIадахача шеро цар ииттa хьаль арахийцар 70 эзар сома мохьа продукци.

Училища кагийча наха яьстамоки приборашн дIахьокхаш хиннай Москве, СССР халкъа боахама карагIдаьннарий выставке. Цу выставка комитето 3 диплом еннай училищена.

Дешархоша даакъа лоац профессионально - технически образоване системе хулача конкурсаштеи олимпиадаштеи юкъе, цига призови моттигаш а йоах.

Къахьегама говзал Iомаярал совгIа, кагийча наха Iомаду спортивни ловзараш а. Спорт училище шерра яьржа я. Цига я кIалтохаргах латаре, бокса, футбола, волейбола, баскетбола, кхийола секцеш. Цига дийца Фроленко Ташкенте хиннача дуьнен халкъашта юкъерча турнира чемпион, СССР заслуженни тренер ва, Москлицкий Анатолий, Магомедхаджиев Мовлид, Остроухов Михаил СССР спорта мастераш ба.

Училища я дешархой художественни самодеятельноста йоккха коллектив. Кагийча наха № 26 йолча технически училища мехнараш цхьана концерташи сценаш уттаю. Цхьабараша даакъа лоац профтехобразоване управлене «Нийсархо» яхача ансамбла юкъе.

Массе а сагIорахьара шоай анаеш хьалийзара дешархошта училище я йоккха тайп-тайпара литература йола библиотека.

17 группера автослесараша Горчханов Мухьмадел Дьянов Назирен дуьц, балха говзал Iомаяра, юкъера образовани яккхара, культурни салаIара мел ашар да ткъа училище, яхаш. Ткъа а тха мийсархошта а дика хет укх училище мийсдаенна, йоах цар.

Каникулаш йолча хана дикагIа дешаш бола дешархой курорташка, экскурсешка ухийт. Уж хул Кавказен Крымен уйахцIено товеча здравницашка, къахьегача лагерашка. Масала, дIадахача шера туристически путевкаш а еана Венгерски Халкъа Республике баха хизар дешархой Магомадов IарбиИ Поляи Александри. ХIаьта хIана хьанийца я санаторешка бохийтачарна йола путевкаш.

Училище укх шера шерра ларжа дIахьош я «ХIара дийнальа дика Iомае балха говзал, дика деша» яхача девизагIа йола социалистически лоь. Училища учпрофкома председателa Межидова Тамаре йоах, цу яхьа хьалха латтаеш хьалоагIа Проничин Иван Ильича, Салигин Николай Михайловича. Прохватилов Владимир Андреевича, Усик Александр Гавриловича кулгалдеш йола группаш.

Училища кагийча наха дешa багIаш йоаннхача хана лакхбу шоай политически сакхетам, сентябрея апрелея цар дIаихьа Ленински урокаш.

Дешархошa боккха интернациональни патриотически кхетам за. Уж болча баьхче хул тIемен къахьегамея ветеранаш. Цур дуьц шоай вахарах лаьца, тIем тIея къахьегачея шоашта карагIдаьннараш. Уж болча баьхке хул Грозненски гарнизона бIухой а. Цар дуьц Даьхена къалхашкара дехкар кхоачандеш шоаш Iомаеча тIема говзалахи лакхбеча политически сакхетамахи.

Цу вIашагIкхетарашка къаьстта тернам тIабохийт вай халкъашта юкъерча вежарашка доаьха доттагIала. ХIаьта училище деша багIа эрсий, нохчий, гIалгIай, армалой, хьыбараш. Училище дешаш болча 700 гарггарча кагийча нахах бIаь гаргга саг вежарашка йолча Лаосера вена ва. Домахь да парка юкъера доттагIал. Цар цхьана ю культурни мероприятеш, белгалдоах деза денош. Масала, дIадахача шера шоагIча декабре училища беркагийча наха цхьана деза деждир Лаосен Халкъа Республика 7 шу дизар, хIаьта укх шера 13 апреле цар ииттa белгалдаьккхар Лаоса таьрахьагIа дена керда 2526 шу.

— Тха училище йистеьяьххача кагийча наха лу юкъера образовани балха профессии хилара доза диплом, — йоах завуча Кацнан Мира Наумовнас. — ХIаьта геттара дика дешаш училище яьккхараш, юкъера школа чакхъяьккха медалисташ санна, конкурс йоацаш вузе техникумея деша баха бокъо йолаш а ба.

Ю. ТЕГАЛОВ.

ЛЕНИНГРАДСКИ «ЭЛЕКТРИКА» МАРКА

Ленинградe хиннача «Сварка» яхача дуьнен халкъашта юкъерча специализированни выставке сварочни машиностроене даьхьера шоай керда хIамаш хьахьокхаш хиннай Англера, Австрера, Швецера, ФРГ-ера, Италера, Чехословакера кхин йоккха фирмаш. Укхаза яр тайп-тайпарча сваркашта йола — дуговой, контактни, плазменни, лазера, электронно-лучевой, ультразвуковой, и. кх. дI. оборудовани. БIаргаго йиш яр болх беш йола кердагIа йолча конструкци роботаш-сварщаш.

Дукхача специалистий теркам тIазвар советски экспонаташа. Эггара хьалха массанена бIаргайойташ укхаза хьахьокхаш яр космосе защитни терморегулирующи металлически покрытеш ярея юхаметтаоттаярех процесс Iомаяра йола Iимма-тохкама установка. Сварка кердагIа йола аппараташ хиина ца Iеш укхаза хьахьокхаш яр магистральни мехкдаьттаи газеи проводий турбаш хотташ йола уникальни машинаш а. Отрасла хIанзарча хана карагIдьяннарий цу хьажаре керттера моттиг дIалоацаш яр советски сварочни машиностроене пионер, мехка йоккхагIъярех йола цу тайпара техника хьаю «Электрик» яха ленинградски завод.

60 шу гаргга ха хьалха Ленинградe хьаь хиннай Даймехка эггара хьалхара сварочни машина. Тахан «Электрика» бIаьш зозраш аппаратни мехка халкъа боахама хIара доаккхашна болх беш а. Архка тIакхьерча кхо шера предприяте серийно арахецна йолаьй 100 совгIча тайпара керда изделеш.

Завода продукци шерра йовзаш я дуьнен рынке а. Из экспортагIа дIаухийт 30 совгIча мехка.

— 1983 шу тха коллективана чIоагIа бехкитоахаме да, — йоах «Электрик» яхача завода директора Негодуйко Константина. — Тхо карлерзае езаш да 20 совгIча тайпара геттара керда машинаш установкаш, цу даькъе юртбоахама машиностроене предприятешта ярая а йолаш. Кердача машиний серн цхьа арахецаргья автомобилестроителаш хьахьа лаьрхIа а.

НЕПОМНЯЩИЙ Антони. (АПН).

«ЗАРНИЦА» — ПИОНЕРИЙ ЛОВЗАР

Самардийнахьа Грознерча В. И. Ленина цIерагIча майдан тIа пионерски тIемаспортивни «Зарница» яха X республикански финальни ловзар торжественни хьадийлдар. Финале даакъа лаца бокъо лу районий ловзаре хьалхара моттиг яьккхача отряда. Масала, царех яр № 7 йолча Малгобекски юкъерча школа отряд (командир Гендергуноев Асланбек). Сунженски района Серноводскерча № 2 йолча юкъерча школа отряд (командир Умаханова Кульсум), Урус-Мартанерча № 1 йолча юкъерча школа отряд (командир Мамсарова Седа), кхыяраш.

Финальни ловзар хьадейлаш ерригача отрядий аьттув балар лошь-ийамаьл дир «Зарница», «Орленок» яхача ловзарий командующе В. А. Арютнина, кхычар.

Хьалхара яхьаш дIайоладелар наьк даргара.

Цу дийнахьа ерригa отрядаш дIахо а кхоьсам дIабахьа дагахьа яхар Шалински районе. Цхa дийнахьа топ кхоссарах, граждански обороних, наьнъашка лелара бокъонех, кхычарех йола яхьаш чакхйоахаргья пионераша, вIашагIкхетаргIа тIема ветеранаща.

СУРТА ТIА: 1. Урус-Мартанерча № 1 йолча школа отряда командир Мамсарова Седа; 2. «Зарница» яхача ловзара дIакъайлхой.

З. БАТЧАЕВА сурташ.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

КАГИЙЧА НАЬХЕН МЕХКАРИЙН ТЕРКАМГА!

Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически институте дIакхайкаду 1983—1984 дешара шера укх специальностех деша студентий дIаэцаш хилар:

1. **Математикеи физикеи.** Дешара ха 5 шу. Деша отташ дIалу экзаменаш математикагIа (дувцаш яздеш), физикагIа (дувцаш), эрсий меттагIен литературагIен (яздеш).

2. **Физикеи математикеи.** Дешара ха 5 шу. Деша отташ дIалу экзаменаш физикагIа (дувцаш), математикагIа (дувцаш яздеш), эрсий меттагIен литературагIен (яздеш).

3. **Къамаи школе эрсий мотти литературеи.** Дешара ха 5 шу. Деша отташ дIалу экзаменаш эрсий меттагIен литературагIа (дувца а яздеш а — сочинени), СССР историегIа (дувцаш), кхыча мехкий меттах (дувцаш).

4. **Общетехнически дисциплинаши къахьегамеи.** Дешара ха 4 шу. Деша отташ дIалу экзаменаш математикагIа (дувцаш а яздеш а), физикагIа (дувцаш), эрсий меттагIен литературагIен (яздеш).

5. **Физически кхетам балар.** Дешара ха 4 шу. Деша отташ дIалу экзаменаш химегIа (дувцаш), биологегIа (дувцаш), эрсий меттагIен литературагIен (яздеш), специальностагIа йола экзамен (яйга атлетика, гимнастика, наьи дар).

6. **Юкъьаннарча дешара педагогикеи методикеи.** Дешара ха 4 шу. Деша отташ дIалу экзаменаш эрсий меттагIен литературагIен (дувцаш а яздеш а), СССР историегIа (дувцаш), математикагIа (дувцаш).

«Къамаи школе эрсий мотти литературеи» яхача специальностагIа деша воагIачо яздеш эрсий меттагIен литературагIен луш йола экзамен сочинене хьисапе дIалу. Кхыча факультеташка деша боагIача абитуриенташа, юкъерча школе къамаи школа программа боарама эрсий мотт Iомабь бале, изложени е диктант язьы, вокхар—сочинени.

Школа чакхйоаккхаш дошо (дото) медаль енна е юкъера специальни дешара заведени, юкъера профтехучилище тIехдика дешаш чакхъяьнна барaша цу специальностагIа отташ аьхха цхьа экзамен мара дIалла езац.

1. **Къамаи школа эрсий мотти литературеи** — эрсий меттагIен литературагIен (сочинени).
2. **Математикеи физикеи** — математикагIа (дувцаш).
3. **Физикеи математикеи** — физикагIа (дувцаш).
4. **Общетехнически дисциплинаши къахьегамеи** — математикагIа (дувцаш).
5. **Физически кхетам балар** — яйгача атлетикагIа, наьи дарагIа, гимнастикагIа.
6. **Юкъьаннарча дешара педагогикеи методикеи** — эрсий меттагIен литературагIен (сочинени).

Экзамен дIалуш цар оценка «пхиь» йоаккхе дIахо экзаменаш дIалла ца езаш уж мукъабовл. ХIаьта «йиъ» е «кхоъ» йоаккхе — ерригача дисциплинех йола экзаменаш дIалла еза.

Деша боагIа нах юкъерча образованех долча документа тIа 4,5 кIезигагIа йоацаш юкъера баллаш йолаш а хуле (цу хана аттестата тIа е диплома вкладыша тIа цхьанкха «кхоъ» хила йиш яц), профилирующи дисциплинегIа ши экзамен 9 баллат кIезигагIа ца йоаккхаш дIа а йой, дIахо экзаменаш дIалла ца езаш мукъабовл. (Из доагIаш да «Физикеи математикеи» яхача специальностагIа деша боагIача наха).

Документаш дIаэцаш:

20 июне дена 31 июле кхачалца.

Институте дIаэцар дехаш ректора цIерагIа яьзь заявлени хьаэц шийца е документаш а дохаш: юкъерча образованех дола документ (подлинник): характеристика; медицински справка (форма № 286); 6 фотокарточка (3х4 размер йолаш даьккха).

Деша воагIачо институте хьакхаьчача ше хьахьокх паспорт, военни билет е приписной тешал.

Балха стаж йолча наха заявлени хьачулуча хара предприяте е учреждене кулгалхоша кулгаш а яздаь печать а тоIаь къахьегама книжка тIара яьккха выписка а хьачуйла еза.

«Къамаи школе эрсий мотти литературеи» яхача специальностагIа деша воагIачун техникум е училище чакхъяьккхарех долча дипломаца хиланза яргыц кхыча мехкий мотт цо Iомабара боарамах йола вкладыши е справка.

Деша отIара йола экзаменаш хургья 1 августа денз 20 августа кхачалца.

Институте дIанйишараш декхарийла ба керда дешара шу доалалуча хана белла стаж йолаш хилар баьхдеш долча документа подлинни институте хьачуяха. Толаме дешаш бола студенташ стипендешца Iалашьбу, чIоагIа эшаш борашта общежите Iе моттиг лу.

Институте адрес: г. Грозный, Орджоникидзе проспект, 62, педагогически институт, приемни комисси.

ТЕЛЕВИДЕНИ

9 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

16.30 — Дешархошта. Кинопрограмма.

17.00 — «Кагийрой безаш» яха литературни передача (гIалгIай меттала).

17.30 — «Гургал» (нохчий меттала).

18.00 — «Нохч-ГIалгIайче гIонаш».

18.30 — Документальни фильм.

19.00 — «ХIара наькъата — тераним» (нохчий меттала).

19.35 — «Старт».

20.05 — «Вайса дахчаье кийла шун, бераш!».

20.15 — «ДIахьош латт деаикъерам Iалашдара москвичий». Специалиста хьехамаш.

20.30 — Замена проект юкц.

«Чурча терамех бийза пайда еда» (нохчий меттала).

10 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

16.30 — Дешархошта. Кинопрограмма.

17.30 — «Къона» яха студи.

18.00 — «Пайдамеи дикаи лецха белаш». Яйгача промышленноста болхлой Денга (нохчий меттала).

18.10 — «Нохч-ГIалгIайче гIонаш».

18.30 — «Деакъарий хиате санна терко е еза». Республика боахамашка гIолла яь рейд (гIалгIай меттала).

18.45 — «Саги закони».

19.15 — «Стюардесса». Художественни фильм.

РАДИО

9 ИЮНЬ

7.20 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

7.25 — «Юрт: гIуланхаши проблемаши». Хаоттамах бола хоам (гIалгIай меттала).

8.13 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

8.23 — «Сердало» газета обзор.

8.30 — [illegible] программа (нохчий меттала).

8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).

8.36 — Музыкальни антракт (гIалгIай меттала).

8.40 — «Дега леламатгIа» яха радиомилуси (гIалгIай меттала).

11.15 — «ДIалахача замах юкедисача кйрчацарца къонсан моттабе!». Корреспонденци (нохчий меттала).

11.30 — «Хамал хьалхабувлараш» (нохчий меттала).

11.45 — В. Шевдев. «Нохчий рапсоди» (нохчий меттала).

15.15 — «Халкъа иллеши калхараши» (гIалгIай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

17.16 — РСДРП II съезда 80 шу дизаргa! «Къоосаийн моталонийн сийлен кинъ». Беседа (эрсий меттала).

17.31 — Советски композиторий музаш (эрсий меттала).

18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).

18.30 — Хоамаш.

18.40 — «Умаццено» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).

УКВ

18.00 — М. Мусаев. «Цхьан юрта». Радиоспектакль.

19.00 — Моттигерча композиторий произведеней концерт.

20.00 — «Нус». У. Гайсултанова дувцар.

20.19 — Нохч-ГIалгIайчен иллеши ашараши.

10 ИЮНЬ

7.20 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

7.25 — «Юртара IуйренаIш» (эрсий меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.

8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.

8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).

8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).

8.36 — Армяне композиторий музыка (эрсий меттала).

11.15 — КПСС XXVI съезда социалаш — вахара! «Социалистически декхараш. Мишта кхочашду уж?» (гIалгIай меттала).

11.30 — Керда музыкальни записаш (нохчий меттала).

11.45 — «Сеналаш дIайийнача кхашна». Корреспонденци (нохчий меттала).

15.15 — «Къоначар иллаш» (гIалгIай меттала).

15.35 — Музыкальни антракт (гIалгIай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

17.16 — «Агитатор — юкъ тIарча стане». Беседа (гIалгIай меттала).

17.31 — «Це сийгаш» (гIалгIай меттала).

18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).

18.30 — Хоамаш.

18.40 — «Болхлой балар» яха радиогазета (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — Советски оперетта гоаламчаш.

18.31 — «КIай тхьамаш». В. Харитонова стихашта дахка иллеши ашараш.

19.03 — Х. Осмиева лоацца дувцараш.

19.20 — «Иллеца вIашагIкхетар». Концерт.

19.56 — Халкъа музыка.

Хоттам

Тахан республике гIоьлен Грозней хувцалуш моркаш а йолаш, цхьайолча моттигашка юкь-юкъе догIа а делхаш, малдбузехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 22—27, Грозне 24—26 градус йоахал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моркаш а йолаш, цхьайолча моттигашка дакъгIо догIа а делхаш, тайп-тайпарча огIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана 8—13, дийнахьа 18—23 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

КУЛЬТУРА ХОАМАШ

ВАЙ ДОЛЧА ХЬОАШАЛГIА

Укх деношка город Грозне дий гастролаш дIайоладьй М. Ф. Ахундова цIерагIа, Ленина орден лелаеча опера и балета а Азербайджански паччахьалкхен академически театра. Вай республике театра гастролаш йолча юкъа торо хургья эрсий а доазол арахьарча классикий а оперни произведенешка ладугIа. Масала, оперни произведенешта юкъе я А. Бородина «Князь Игорь», Верди «Отелло», «Трубадур», Пуччини «Богема», «Чио-Чио-Сан», Доницетте «Беззамаи малар», Россини «Севильский цирюльник» яха спектаклеш.

Театра Грозне енай укх тайпара балетни спектаклаш: А. Бадалбейле «Йийй гIала», Л. Минкуса «Дон-Кихот», А. Адана «Жизель», К. Караева «ВорхI хоза йоI», Н. Мамедова «Умай». ТIехьхьарьяр лазьнь я гIорваьннача азербайджански поэта Вургун Самеда «Комсомольски поэма» мотивех. Цул совгIа, театра репертуара юкъе я Социалистически Къахьегама Турпала, СССР халкъа артиста Амиров Фикрета «1001 буйса» яха балет. Из оттаьчарна 1980 шера енай СССР Паччахьалкхен премеи.

Театра спектаклашта юкъе ролаш ловзаеш ба гIорбаьнна бола артисташ: СССР халкъа артист Л. Иманов, Азербайджански ССР халкъа артист, профессор Р. Атакишиев, Дуьнен халкъашта юкъерча а Ерригсоюзни а конкурсий лауреаташ, и. дI. кх.

Ер бутт чакхбаллалца ший говзал, къамий искусство грозненцашта йовзийташ хургда Бакура театр.

ЛИТЕРАТУРА ДЕНОШ

Дукха ха йоацаш республике бовзаш бола яздархой: Ш. Арсанукаев, М.-С. Плиев, Б. Саидов хилар Наурски районе. Тайп - тайпарча совхозашка, яа леладеча статашка къахьегаш болча болхлошта Нохч - ГIалгIай яздархой Союзо беча балхах а къаьстта шоай произведенех а дийцар цар. Массехк дийнахьа Наурски районе хиина литература денош чакхдаьлар литература цIей санна.

ДОТТАГIНИ ВIАШАГIКХЕТАР

Дукхача хана дена хьадоагIа Къулбаседа-ХIирий-чена вай республиканен юкъера доттагIал да тIехьа чIоагIлуш хилара тешал деш хилар Шалински района-город Аргуне хиина доттагIий вIашагIкхетар. Цига енаяр Къулбаседа - ХIирий республика . Дигорски районера «Кафт» яха халкъа халхара заслуженни ансамбль.

Аргунерча культура Дворце хилар доттагIала концерт: дийцар вайназа, хIирий иллеш, ашараш, дир халхараш.

Цу вIашагIкхетаре даакъа лаьцар шинна а района партийни советски органий болхлоша.

С. АРЧАКОВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктоккхийа секретара — 2-84-68; отдалаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехатий — 2-56-87; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттен деношка

СФ02220. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2993.